

2897

ფოტოგრაფია.

ნაგონი ლეონ

491.99

9-81

ბრუნა - 1932

ՀԱՅԽ

ԿԱԴՐԵՐԻ ՍԵԿՏՈՐ
ՀԵՌՈՒԿԱՆ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ԸՆԴՈՒՄ

ԺՏԳԽ

Կազմեց՝ Հ. ԳՈՐԳՅԱՆ

491.99
9-81

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒ

ԱՌՍԱՋԱԿՐՈՒԹՅՈՒՆ № 3

ՅԵՐԵՎԱՆ

1932

24 03 2011

491.99

7-81

ԱՄ

Դ Ա Ս VII

1. ԱՇԽԱՏԱՆԵ ԳՐԲՈՎ

Աշխատանքային գրանցման բնութագրումը

Աշխատանքային գրանցում

Մշակելով ՀԿ (Բ) Կ ԿԿ-ի 1930 թ. սեպտեմբերի 3-ի դեմումը, անշուշտ դուք բավարար չափով պարզեցիք ձեզ համար, թե այդ դեմում-մից առած բոլոր կտորներն ել չի կարելի հաղորդել վորպես թեղիս ապացույցներով: Այդ դեմումը մշակելիս դուք տեսաք, վոր ավելի լավ եք դրանից առած մի մասը դրանցել վորպես թեղիսներ, մյուսը՝ վորպես պլան և այլն: Հետևաբար, մշակած նյութի այս կամ այն մասի նկատմամբ դործադրած դրանցման տեսակը զգալի չափով կախված է հենց նյութի բնույթից:

Յեթե նյութի առանձնացրած մասում ընդհանրացումներ ու ապացույցներ կան՝ պարզ է, վոր ավելի նպատակահարմար է այդ մասը դրանցել վորպես թեղիսներ՝ ապացույցներով: Կարող եք ընդհանրացումներ ևլինել՝ չլինեն ապացույցներ, բացակայեն ընդհանրացումները: Այդ դեպքում պետք է կիրառել, վորպես պլան կամ կոնսպեկտ, դրանցելու ձևը: Ահա թե ինչու հոգիվածի առանձնացրած մասերը մշակելիս պետք է դիմել դրանցման այս կամ այն ձևին՝ թեղիսին, կոնսպեկտին կամ պլանին: Այսպիսի դրնցումն, ուր հանդես են գալիս յերբեմն կոնսպեկտը, յերբմն թեղիսը, յերբեմն պլանը և այլն, կոչվում է աշխատանքային գրանցում: Այդտեղ կարելի չէ տեղափոխել նաև սեփական գիտողությունները, մատնանշել արդեն անցյալում մշակած նյութը: Աշխատանքային գրանցումը զրքով աշխատանքի գերագույն աստիճանն է: Նա պահանջում է վոչ միայն գիտենալ դործնականում կիրառել դրանցման բոլոր տեսակները (կոնկրետ, թեղիսներ և այլն) ալլև բնադիրը մշակելիս ողտագործել դրանցման այս կամ այն ձևը հաճող կերպով: Այս հանգամանքը զգալի չափով պայմանավորում է դրանցման տեսակները: Վերջինների ընտրությունը կախված է այն նպատակադրումից, վորին ձգտում է մշակվող նյութը: Աշխատանքային գրանցման մեջ արտահայտվում է նաև անձնական հետաքրքրությունը:

Ահա թե ինչու դժվար է յերևակայել, վոր միևնույն նյութի համար տարբեր լինելիքների կազմած աշխատանքային գրանցումները ձևով լինեն իրար նման: Ամենայնով աշխատանքային գրանցումը կլինի նա, վորի մեջ բովանդակությունն ավելի լրիվ է ցոլանում, և դրանցման առանձին ձևերն ավելի յեն համապատասխանում նյութի մշակման նպատակադրումին ու նյութի առանձին մասերի բնույթին:

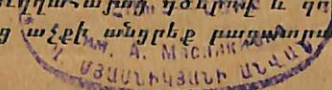
Աշխատանքային գրանցում կազմելը

Վերցնել «Ինչ ալայ 16-րդ կուս. համագումարն արդյունաբերության աշխատանքի մասին» հոդվածի մի մասը և դրա վերաբերմամբ աշխատանքային գրանցում կազմելը:

Աշխատանքային գրանցումն աչքի անցնելիս նրա առանձին մասերը համադրեցիք բնագրի համապատասխան փեղբերի (թե՛ մեկը, թե՛ մյուսը գծադրված են ուղղահայաց, դեկրիթ և զոգադիպող թվահամարներ ունեն): Զուգընթաց աչքի անցրեք բացատրականները:

ՊԵՏԼՐՍԻ ՏՊԱՐԱՆ
Գլավխո 6984 (բ)
Պատվեր 1006
Տիրամ 500

30108

1. Մ Ա Ս

Վերջին տարիներս մեր սոցիալիստական շինարարությունը ծաղկաւ-
 վում եւ չտեսնված արագութեամբ:

Սոցիոլոգիայի արդյունաբերությունը 1926-27 թ. մշակել եւ 9 միլիարդ ուսու-
 լու արտադրանք, իսկ 1929-30 թվին՝ արդեն 18 միլիարդ ուսուլու, այս Յ
 տարում արդյունաբերական արտադրանքը կրկնապատկւիլ եւ:

Այս տարի եւս այդ արտադրանքը համարյա յերկու անգամ աւելիլ յի
 նախապատերազմյանից: Արդյունաբերութեան աշակերտ արագ աճում
 ուրիշ վոչ մի յերկիր չի տեսել: Այդ տարիներում արդյունաբերութեան
 զարգացումը զգալի կերպով առաջ եւ անցել դուրստեսութեան դար-
 զացումից:

Պատերազմից առաջ յուրաքանչյուր հարյուր ուսուլու նոր արտա-
 դրանքից 42 ուսուլի տալիս եր արդյունաբերությունը, իսկ 58 ուսուլին՝
 դուրստեսությունը: 1929-30 թվին արդյունաբերությունը տալիս ե
 53 ուսուլու, իսկ դուրստեսությունը՝ 47 ու. արտադրանք:

Արդյունաբերութեան մեջ ամենից արագ աճում եւ մետաղների, ան-
 խի, մեքենաների, էլեքտրականութեան ու քիմիական նյութերի արտա-
 դրանքը: Արդյունաբերութեան հենց այս ճյուղերում եւ առաջ խիստ
 կախում ունեյինք արտասահմանից: Ընդամենը յերկու տարի արանից
 առաջ արտադրական դործիքների մշակումը կազմում եր արդյունաբե-
 րութեան (սոցիոլ թե մանր) ամբողջ արտադրանքի մոտ մեկ քառորդը:
 Իսկ այժմ նրանք կազմում են մեր արդյունաբերական արտադրանքի մեկ
 յերրորդից աւելի:

Այսպիսով՝ դործիքների եւ արտադրական միջոցների արտադրանքը
 իր զարգացման արագութեամբ, կամ, ինչպես ասում են, տեմպով առաջ
 եւ անցնում արտադրութեան մնացած բոլոր ճյուղերից: Հենց դրանում եւ
 կայանում ե կուսակցութեան, մեր յերկիրն ինդուստրիալիզացիայի յեն-
 թարկելու, վարած գիծը:

Թերահավատների այն գուշակությունները, թե արդյունաբերու-
 թյունը զարգացնելու գործում մենք մեր ուժից վեր բան ենք վերցնում,
 վճարականապես հերքված են:

Պլան (պարզ) ինչի մասին ե խոսվում	Աւիասանփային գրանցում	Պարզաբանում
1.	1.	1.
ԽՍՀՄ-ն յեր- կրագործա- կան յերկրից արդյունաբե- րական յերկիր դառնալը:	1. Մեր միութենը յեր- կրագործական յերկրից ար- դյունաբերական յերկիր ե դառնում: ա) Յերեք տարվա ըն- թացքում արդյունաբերա- կան արտադրանքը կրկնա- պատկւիլ ե (26/27 թ. 9 միլիարդ ուսու. 29/30 թ. 18 միլիարդ ուսու.): բ) Պատերազմից առաջ նոր արտադրանքի յուրա- քանչյուր 100 ուսուլուց ար- դյունաբերութ ունը տվել ե 42 ու., իսկ գուշականա- սությունը—58 ու. — իսկ 29/30 թվին—53 ու. ե 47 ու.: գ) Ներկայումս արդյու- նաբերութեան միջոցները կազմում են մեր արդյու- նաբերական արտադրանքի 1/3 մասը (յերկու տարի առաջ 1/4): 2. Ինդուստրիալիզացիան ապահովում ե յերկրի տըն- տեսական անկախությունն արտասահմանից: մ 3. Իրականությունը ցախ- ջախից աջ թերահավատնե- րին:	ա) Այս մասում փայլուն ապացույցներ կան, փորոք հաստատում են, թե մեր յերկիրը յերկրագործակա- նից դառնում ե արդյունա- բերական: Սակայն այդ հանգամանքը բնագրում մատնաշված չե: Մենք փաստորեն ընդհա- նրացրինք ե քեզիս տվինք, հետո ել թվեցինք ապա- ցույցները (փաստերը): բ ե գ) Այս դրությունները բղխում են նախընթաց թե- զիսից ե ապացույցներից: Այդ պատճառով նրանց զրանցելը նպատակահաբ- մար ե: Բնագրում նրանք կան:

2. Մ Ա Ս

Գյուղատնտեսության հնգամյա պլանը մշակվել է աջ ուղղությամբ՝
 րի դեմ մղված համառ պայքարի պայմաններում: Այժմը պնդում ելին,
 թե հնգամյակի խնդիրները մեթոդները վեր են: Դրան բանվոր դասա-
 կարգը պատասխանեց սոցիալիստական մրցակցությամբ և հարվածային
 աշխատանքով:

Հնգամյակի առաջին յերկու տարիների խնդիրները ևս կատարված
 են հավելումով (գերակատարված են): Բանվորական մասսաները առա-
 ջագրել են հետևյալ մարտական կոչը:

«ԿԱՏԱՐՆԵՐ ՀՆԳԱՄՅԱԿԸ ԶՈՐՍ ՏԱՐՈՒՄ»

Յեկ իրոք՝ կուսակցության 16-րդ համագումարին կատարված և
 միայն հնգամյակի առաջին յերրորդը (60 ամսից 20-ը): Սակայն ար-
 դյունաբերության մի շարք հյուղեր հնգամյակը կատարել են 3, չնույնիսկ
 2 և կես տարում:

Գյուղատնտեսական մեքենայինարարությունը հնգամյակով նշված
 չափը կատարել է 3 տարում:

Տորֆ ու նավթային մթերքները արդեն տվել ենք այնքան, վորքան
 նշանակված էր հնգամյակի վերջին տարվա համար: Տրակտորներ ու
 ավտոմոբիլներ արտադրելու հնգամյակը կատարված է 3 տարում:
 Թուջ (чугун) ձուլելը, հանքահանությունը՝ 4 տարում և այլն:

3. Մ Ա Ս

Ուրհըդային Միությունը յետամնաց գյուղատնտեսական յերկրից
 չտեսնված արադությունը դառնում է խոշոր արդյունաբերական յեր-
 կիր: Մենք հասնում ենք արևմուտքին, կապիտալիստական յերկրներից
 ավելի արագ զարգանալու չնորհիվ: Թ՛՛՛ի համաշխարհային արդյու-
 նաբերության մեջ, ըստ պլանի, մենք հինգերորդից պետք է դրավենք
 չորրորդ տեղը: Իրոք՝ այդ տեղը մենք ձեռք կրենք հնգամյակի յերկրորդ
 տարում: Գյուղատնտեսական մեքենայինարարության մեջ մենք Ամերի-
 կային պիտի հասնենք հնգամյակի վերջում: Բանից դուրս է գալիս, վոր
 մեկ տարվա մշակություն մեջ մենք նրան կհասնենք յեկող տարի: Սա-
 կայն վոչ մի դեպքում չի կարելի չփոթել մեր զարգացման արադու-
 թյունը մեր ձեռք բերած մակարդակի հետ:

2.

Հնգամյակի
 գերակատա-
 րումը

2.

1. Հնգամյակը մշակվում
 էր աջ ուղղությամբ՝
 րի դեմ մղված պայքարում, սակայն
 բանվոր դասակարգը դրան
 պատասխանեց աշխատանքի
 սոցիալիստական ձևերով:

2. «Հնգամյակի առաջին
 2 տարիների խնդիրները
 գերակատարված են».

ա) Գյուղատնտեսական
 մեքենայինարարությունը,
 որինակ, հնգամյակով նշ-
 վածը կատարել է 3 տարում

բ) Տորֆի ու նավթա-
 մթերքների հանույթը հենց
 այս տարում արդեն հավա-
 սար է հնգամյակի վերջին
 տարվա քանակին:

դ) Տրակտորներ և ավտո-
 մոբիլներ արտադրելու հըն-
 գամյակը կատարված է յե-
 րեք տարում և այլն:

3.

Տնտեսության
 հետագա աճի
 անհրաժեշտու-
 թյունը

3.

1. «Մենք հասնում ենք
 արևմուտքին». այսպես հըն-
 գամյակի 3-րդ տարում մենք
 թ՛՛՛ի համաշխարհային ար-
 տադրանքում 5-րդից դրա-
 վում ենք չորրորդ տեղը,
 իսկ գյուղատնտեսական մե-
 քենայինարարության մեջ
 մեկ տարվա մշակությամբ
 մենք կհասնենք Ամերի-
 կային արդեն 1931 թ.:

2.

1. Սա մոտենում է կոնս-
 պեկտային գրանցումին.
 այսպես գրելու ավելի նպա-
 տակահարմար է, վորովհե-
 տև նյութը նկարագրական
 բնույթ ունի:

2. Այս մասում ապա-
 ցույցներ և պատրաստի թե-
 դիս կան: Մենք այդպես էլ
 դրել ենք: Թեղիսն ուղղակի
 բնագրից ենք վերցրել:

3.

1. Բնագրի համապատաս-
 լան մասը հնարավոր է
 գրանցել կոնսպեկտի ձևով:
 2. Բնագիրն այնպիսի
 ապացույցներ ունի, վորոնք
 հեշտ կերպով ընդհանրա-
 նում ու թեղիս են առկա:

Մենք հասնում ենք, սակայն մինչև կապիտալիստական յերկրներին հասնելու համար դեռ շատ անելիքներ ունենք:

Մեզնում թշի ձուլումը վերջին յերեք տարում համարյա կրկնապատկվել է: Սակայն անցյալ տարի Գերմանիան մեզնից ավելի քան 2 անգամ թուշ է ձուլել, իսկ Ամերիկան՝ 8 անգամ: Ելեքտրական եներդիայի արտադրանք մենք 5 տարում ավելացրել ենք 6 անգամ, սակայն մեզնից ավելի յեն արտադրում Ամերիկան՝ 20, իսկ Գերմանիան՝ 5 անգամ:

Վորպենայի հասնենք ու անցնենք կապիտալիստական յերկրներին, մենք պետք է անխոնջ կերպով առաջ դնանք ամենատարգ քայլերով՝ վճռական հակահարված տալով աջ ուկլոնիստներին, վորոնք բարբաջում են յերկրի ինդուստրացումը դանդաղելու մասին:

Բայց չի կարելի շփոթել մեր զարգացման արագությունը ձեռք բերած մակարդակի հետ:

2 Արտադրանքի ծավալով մենք դեռ չենք հասել կապիտալիստական յերկրներին:

ա) Գերմանիայի թշի ձուլումը 29 թվին մերից շատ եր ավելի քան 2 անգամ, Ամերիկայինը՝ 8 անգամ:

բ) Ելեքտրական եներդիա մշակում են մեզնից ավելի Ամերիկան՝ 20, Գերմանիան՝ 8 անգամ:

3. Հասնել ու անցնել կապիտալիստական յերկրներին նշանակում է անխոնջ ու արագ կերպով առաջ շարժվել, կովելով աջ ուկլոնիստների դեմ

3. Իսկապես՝ ամբողջ ուլթից ընդհանրացող այս յեզրակացությունն ամբողջապես կարելի յեր վերցնել բնագրին:

Մենք մի փաքր կրճատեցինք:

ԳՐԱՎՈՐ ԱՇԽԱՏԱՆԳ

Վերջերս «Կուսակցության 16-րդ համագումարը գյուղատնտեսության մասին» հոդվածը և աշխատանքային գրանցում կազմեցե՞ք:

Հավելված

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ XVI ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

Խորհրդային Միության գյուղատնտեսության մեջ յերկու և կես տարվա ընթացքում (15—16 համագումարը) հսկայական բեկումն է կատարվել: Միլիոնավոր չքավոր ու միջակ տնտեսություններ՝ միա-
յաժ կոլտնտեսությունների մեջ, գյուղատնտեսությունը դարձրին գե-
պի սոցիալիստական ուղին: 15-րդ համագումարն այդ բեկման հանրա-
պրումարը տվեց և հետագա զարգացման համար ուղիներ նշեց: 16-րդ
համագումարի վորդումները հաջողությամբ կիրականացան, յեթե
այդ աշխատանքին մասնակցեն միլիոնավոր աշխատավորներ:

ԽՈՐՀՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՅԵՎ ԿՈՒՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Խորհրդային Միության մեջ խոշոր սոցիալիստական տնտեսու-
թյունների աճումը հսկայական քայլերով է ընթանում: 1928 թ. դար-
նան խորհանտեսությունների ցանքերի տարածությունը 1 միլիոն հեկ-
տարից հասավ 4 միլ. հեկտարի: Մոտակա տարիներում այդ աճումն
ավելի արագ կընթանա: 1931 թվականին այդ տարածությունը կհասնի
մինչև 10 միլիոնի, իսկ 1932՝ թ. մոտ 20 միլիոնի:

Բայց այս տարիներում կոլտնտեսություններն ավելի մեծ հաջողու-
թյուն ունեցան: 1928 թվի դարնանը կոլտնտեսություններում կաշին
500 հազար գյուղացիական տնտեսություններ, իսկ 1930 թ. դարնան
այդ տնտեսությունների թիվն արդեն 6 միլիոնի յեր հասնում: Կոլ-
տնտեսությունների ցանքերի տարածությունն այս 2 տարում մեկ ու
կես միլիոն հեկտարից հասավ 36 միլիոն հեկտարի: Ներկայումս կոլ-
տնտեսությունների մեջ է ամբողջ գյուղացիական տնտեսություննե-
րի մեկ քառորդից ավելին: Խորհանտեսությունների և կոլտնտեսու-
թյունների ցանքերի տարածությունը հավասար է 40 միլիոն հեկտարի:
Կոլտնտեսական շարժումն ամենամեծ հաջողություն ունի հացահա-
տիկային չրջաններում: Հյուսիսային Կովկասում և Տափաստանային
Ուկրաինայում գյուղացիական տնտեսությունների կիսից ավելին
մտել են կոլտնտեսությունները:

Ներկայումս Խորհրդային Միության մեջ անկյուն չկա, ուր կոլ-
տնտեսությունների չլինեն, ուր գյուղացիությունը չիմանա թե ի՞նչ է
կոլտնտեսությունը: Միլիոնավոր գյուղացիական տնտեսություններ աճ-
մամբ ու փորձով համոզվել են խոշոր կոլեկտիվ տնտեսությունների
առավելությունների մեջ՝ հանդես մանր գյուղացիական տնտեսու-
թյունների:

ԻՆՁՈՒՄՆ Ե ԿՍՅԱՆՈՒՄ ԽՈՇՈՐ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՈՂՈՒՏԸ

Խոշոր սոցիալիստական տնտեսությունները—խորհանտեսու-
թյուններն ու կոլտնտեսությունները—յուրյա ավելի մանր գյուղացիական տըն-
տեսություններին, նույնիսկ ամերիկյան խոշոր ֆերմերական տնտե-
սություններին¹⁾ հանդես յեղած առավելությունները: Մեր խորհանտե-
սություններում ու խոշոր կոլտնտեսություններում տրակտորներն աշ-
խատում են տարվա մեջ 2400 ժամ, իսկ Ամերիկայում՝ միայն 400—500
ժամ: Մեքենայացրած կոլտնտեսություններն ու խորհանտեսու-
թյունները մի հեկտար ցանքը մշակելու համար 30 անգամ պակաս աշխատանք
են թափում, քան անհատ գյուղացիական տնտեսությունները:

Սակայն խոշոր՝ սոցիալիստական տնտեսության առավելություննե-
րը վոչ միայն այն ժամանակ են յերևում, յերբ նա տրակտոր ու այլ մե-
քենաներ ունի, այլև այն ժամանակ, յերբ նա աշխատում է գյուղացիա-
կան արտադրական միջոցներով: Գյուղացիական 6 միլիոն տնտեսու-
թյունները կազմելով կոլտնտեսություններ՝ անցյալ տարի ցանեցին 24
միլիոն հեկտար, իսկ 1930 թվի դարնանը ցանեցին 36 միլ. հեկտար:
Կոլտնտեսություններ կազմելով, այս տնտեսությունները նույն արտա-
դրական միջոցներով իրենց ցանքը մեկ և կես անգամ ավելացրին:

Տանկյալ միլիոնավոր մանր գյուղ. տնտեսությունների խոշոր կո-
լեկտիվ տնտեսություններ դառնալը հորիզոնային Միության առաջ բաց
է անում դեռ չտեսնված հնարավորություններ—ընդարձակել ցանքե-
րը, բերավորության անում և գյուղական ազգաբնակչության յեկամտի
ավելացում:

Այս հնարավորությունները մոտակա տարիներում ավելի ևս կմե-
ծանան, յերբ մեր նոր կառուցվող գործարանները խորհանտեսու-
թյուններին ու կոլտնտեսություններին դաշտերին կտան տասնյակ ու հարյուր
հազարավոր տրակտորներ և կոմբայններ:

ԻՆՁՈՒՄՆ ԱՐԱԳ Ե ԱՃՈՒՄ ՄԵՐ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆԸ

Խորհանտեսությունների ու կոլտնտեսությունների ուժգին աճումը
ձեռք է բերված Կոմունիստական Կուսակցության և Խորհրդային Իշ-
խանության ճիշտ քաղաքականությամբ: Մենք կարողացանք կառուցել
խոշոր հացահատիկային ֆարերիկաներ, հայթայթել նրանց արակտոր-
ներ, այլ գյուղատնտեսական մեքենաներ: Սոցիալիստական արդյունա-
բերությունն ամբացնելու նպատակով՝ խորհրդային մեքենադործարան-
ներում ձեռնարկել են արտադրելու տրակտորներ ու մեքենաներ: Այս
սաղարթիցում ունեցել ենք խոշոր հաջողություններ: Հնգամյակի վեր-
ջում—1933 թվին—մեր արդյունաբերությունը գյուղատնտեսությանը
կտա մոտ 400 հազար աշակտոր, վորոնք կկարողանան մշակել 130—
50 միլիոն հեկտար հող:

Մեր գյուղատնտեսական մեքենաների գործարանները հսկայական
հաջողություններ ունեն: Նախքան պատերազմը, նրանք գյուղատնտե-
սությանը տալիս էին տարեկան 67 միլիոն ուլերու մեքենաներ, 1929—

¹⁾ Ամերիկ. խոշոր ֆերմերական տնտեսությունը կապիտալիստական գյուղա-
տնտեսություն է, վոր մեծ չափով վարձու աշխատանք ու մեքենաներ է կիրառում:

30 թ. մենք այդպիսի մեքենաներ արտադրել ենք (առանց տրակտորների) 400 միլ. ուրբուռ, իսկ 1930-31 թվին—845 միլ. ուրբուռ:

Ամերիկյան գյուղատնտեսությունը համար արտադրում է տարեկան 500 միլիոն ուրբուռ մեքենաներ (առանց տրակտորների): Ուրեմն—1930-31 թվին այս բնագավառում մենք անցնում ենք Ամերիկայից:

Կորեկտիվ շարժման ուժգին թափը, վորոշ շրջներում համատարած կորեկտիվացումը հնարավորություն տվին կուլակին սահմանափակելուց անցնել կուլակությունը վորպես դասակարգ վերացնելու գործին: Կուլակների ստացվածքը գրավելը և կորստեսությունների հանձնելը, կուլակներին կոլտնտեսությունների սահմաններից արտաքսելը մեծացրին կոլտնտեսությունների արտադրական միջոցները, ի մի խմբիցին չբախտությունն ու բախտակությունը:

ՀԱՅՈՎ ԱՊԱՀՈՎԱԾ ԵՆՔ

Ավելի մեծ հաջողություն մենք ունեցել ենք հացահատիկների արտադրությունը գծով: Պետական հացահատիկային Միությունը—Ջերմության ընթացիկ տրամ ցանել և մեկ միլիոն հեկտարից ավելի, վորը պետությունը կտա մոտ 10 միլ. ցենտներ հաց: Հաջորդ 1931 թվին հացահատիկային ֆարրիկները պետությունը մոտ 40 միլ. ցենտներ հաց կտան, իսկ 1931 թվին այդ թիվը կհասնի 80 միլիոն ցենտների: Խորհատնեսություններն ու կոլտնտեսություններն այս տարի պետությունը կտան պլանով նախատեսված հացի միջոցն և կիսից ավելի:

ԳԼԽԱՎՈՐ ՀԵՆԱՐԱՆՆ ԱՆԱՄՆԱԲՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆՆ Ե

Հացի դժվարությունից մենք դուրս յեկանք միայն խոշոր սոցիալիստական տնտեսություն ստեղծելով: Միայն այս ճանապարհով էլ կարող ենք բարձրացնել անասնաբուծությունը: Առաջիկա տարիներում անասնաբուծության զարգացման հիմնական հենարան պիտի դարձնենք խոզաբուծությունը: Միայն այս ձևով կարելի յե մեր մաի պրոդուկցիան մեծացնել ու հասցնել մինչև անհրաժեշտ չափերին:

Ահա թե ինչու կուսակցության 16-րդ համագումարը վորոշեց Ջերմության ուրիշակով կազմակերպել պետական «Մվինովոդ» տրեստը, վոր իր յերամակը 1930-31 թվին պիտի հասնի մոտ 3 միլիոն խոզի, իսկ 1931-32 թվին՝ մոտ 7 միլիոնի: Պետական խոշոր խոզաբուծական տնտեսություններ կազմակերպելու հետ միասին պետք է կազմակերպվեն նաև հատկ խոզաբուծական կոլտնտեսություններ:

Խոշոր անասնապահական տնտեսություններ կազմակերպելու նըպատակով կազմակերպված է պետական «Սկոտովոդ» տրեստը, վորը 1930-31 թվին, իր անասունների թիվը պիտի հասնի 3 միլիոնի, իսկ 1932-33 թվերին ունենալու յե մոտ 10 միլ. գլուխ մսացու անասուն: Բացի զրանից, կազմակերպվում են պետական կաթնատնտեսական տրեստներ, վորոնք կաթ պիտի տան մեր քաղաքներին: Կաթնատնտեսական տնտեսությունները պիտի կազմակերպվեն բացառապես խոշոր քաղաքների և խոշոր արդյունաբերական կենտրոնների շուրջը:

ԱՆԱՄՆԱԲՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆՆ ԱՊԱՀՈՎԵԼ ԿԵՐՈՎ

Անասնաբուծության զարգացումը պիտի ստանովված լինի կերով: Կերաբուծության (խոտեր, ճանկղեղ, կարտոֆիլ և այլն) հատկացրած

տարածությունը պիտի հասցվի 40 միլիոն հեկտարի: Այդ դեպքում մեր ստացած միսն ու կաթարտադրանքը $1\frac{1}{2}$ —2 անգամ ավելի կլինի:

Մեր բոլոր շրջաններում ու մարզերում դեռ շատ աղատ հող կա, վոր պիտի գրադեցնել, վերածելով վորպես ցանքատեղ, կամ կուլտուրական բույսերի համար կամ անասնաբուծության համար արոտներ:

Մերձակա տարիներում հացի, վորչի, բամբակի, ճակնդեղի և այլ բույսերի արտադրանքը Խորհրդային Միության մեջ այնպես պետք է դասավորել, վոր յուրաքանչյուր շրջան միայն այն արտադրի, վորի համար նրա հողն ու կլիման ավելի բարենպաստ են: Հացահատիկը պիտի շարժել դեպի Խորհրդային Միության արևելքը, իսկ վորչը, պենկան և կերաբույսերը՝ կենտրոնացնել արևմուտքում, հյուսիս արևմուտքում և կենտրոնական մասում:

ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅԱՆԸ ՊԻՏԻ ԲԱՎԱԿԱՆԱԶԱՓ ՀՈՒՄՈՒԹՅՈՒՆՆ ՏԱ

Մինչև այժմ մենք արտասահմանից մեծ քանակությամբ հումուլթ եքիներ ներմուծում: Մինչդեռ մենք բավական հող ունենք, ուր բամբակ կարող է աճել: Հարկավոր է միայն, վոր այդ հողերն աղատվեն ուրիշ կուլտուրաներից (բույսերից) մանավանդ հացաբույսերից և ամբողջապես բամբակի հատկացվեն: Այդ դեպքում մենք կարող ենք բամբակի ցանքերի տարածությունը 4-5 միլիոն հեկտարի հասցնել: Հենց հիմա այդ ցանքերի տարածությունը հասնում է մեկ ու կես միլիոն հեկտարի, վոր յերկու անգամ շատ է նախապատերազմյան շրջանում ունեցածից: Յեկող տարի այդ ցանքերի տարածությունը կհասնենք մինչև 2 միլ. 300 հազար հեկտարի:

Շաքարի ճակնդեղի ցանքերի տարածությունը հասնում է 1150 հազար հեկտարի, վոր մեկուկես անգամ ավելի յե նախապատերազմյանից: Մենք կարող ենք և պետք է շաքարեղեգնի հատկացրած հողերը 2-3 անգամ մեծացնել՝ շաքարեղեգն յեղած տեղերից դուրս մղելով մյուս բույսերը: Այդ բույսերը կաճեն և այնպիսի տեղերում, ուր շաքարեղեգն չի աճել:

ԿՈՒՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՀԻՄՆԵԼ ՄԻԱՅՆ ԿՍՄԱՎՈՐԱԿԱՆ ՍԿԶԻՈՒՆՔՆԵՐՈՎ

Ընթացիկ դարնանը կոլտնտեսություններ կազմակերպելիս շատ մեծ սխալներ են թույլ տրվել: Խոշորագույնն այդ սխալներից կամավորություն խախտումն է՝ կոլտնտեսությունների կազմակերպելիս: Կուսակցությունը վճռեց խիստ պատասխանատվության յենթարկել այն բոլորին, վորոնք կատարեն գյուղացիներին՝ կոլտնտեսություններ մսնելու: Այս վորոշումն ամբողջովին հաստատեց կուսակցության 16-րդ համագումարը: Ձի կարելի լավ ու կանոնավոր կազմակերպել կոլտնտեսությունների գործը, յեթե տասնյակ միլիոնավոր գյուղացիներ իրենք չզիտակցեն այդ կազմակերպության ուղուտն ու անհրաժեշտությունը: Կորեկտիվ տնտեսությունների կազմակերպման ձևի բնորոշությունը ևս կամավոր պիտի յինի: Սակայն կորեկտիվ տնտեսությունների կազմա-

կրպոված կամավորութիւնն ասելով չարիսի հասկանալ կուսակցական և խորհրդային որդանների անդործութիւնն: Կոլտնտեսութիւններ կադմակերբերու աշխատանքի վրա մենք ալիւի թույս պիտի ծախարենք:

Գոյութիւնն ունեցող կոլտնտեսութիւնների ամենամեծ պակասութիւնն այն էր, վոր միջակները թույլ կերպով եյին ներգրավել կոլտնտեսութիւնները ղեկավարելու գործում: Կոլտնտեսութիւնները ղեկավարելու համար միջակներն ալիւի մեծ չարիսի պիտի ներգրավվեն, վորովհետև նրանք տնտեսափարական ասպարիդում ահագին փորձ ունեն: Առանց միջակների ալիւի մասնակցութեան կոլտնտեսութիւնները շինարարութեան մեջ, մենք միլիոնավոր գյուղացիական տնտեսութիւնները ներգրավել չենք կարող:

ԶԹՈՒՆԱՎՈՐԵԼ ՄԵՆԱՏՆՏԵՍԻՆ, ՍՅԼ ՈԳՆՈՒԹՅՈՒՆ ՅՈՒՅՅ ՏԱԼՆՐԱՆ

Կուսակցութիւնն ու Խորհրդային իշխանութիւնն առաջիկայում ևս պիտի պաշտպանեն կոլտնտեսական շարժումը՝ ընձեռնելով նրան ամեն տեսակ արտոնութիւններ: Կոլտնտեսականները Խորհրդային իշխանութեան ամենից հուսալի հենարանն են գյուղում: Դեռևս կոլտնտեսութիւնն չմտած տնտեսութիւններին մենք ամեն ինչով պիտի բոցենք և աշխարհով ներգրավենք նրանց կոլտնտեսութիւնները: Մինչդեռ շատ շրջաններում կոլտնտեսութիւններն արհամարհանքով են վերաբերվում մենատնտեսներին, այլևս չեն ոգնում, յերբեմն ել բռնաւորում, դառնացնում են նրանց կյանքը: Այս ձեռով մենք մենատնտեսներին կոլտնտեսութիւններ չենք քաշել, այլ ընդհակառակը՝ կվանենք նրանց կոլտնտեսութիւններին: Մինչդեռ այսօր դեռ կոլտնտեսութիւնն չմտած գյուղացին վաղն անպատճառ կոլտնտեսական և դառնալու: Մենատնտեսն այնքան ալիւի չուտ կմտնի կոլտնտեսութիւն, վորքան ուշադիր ու լավ կվերաբերվեն նրան շրջապատող կոլտնտեսութիւնները: Հենց այս համար ել 15-րդ կուս. համագումարը պարզ կերպով հրահանգել է—չթուճավորել մենատնտեսին, այլ նրա տնտեսութեան ամեն տեսակ հնարավոր ոգնութիւնն ցույց տալ:

ՀԱՂԹԱՀԱՐԵԼ ԴԺՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ՈՒ ՀՆԳԱՄՅԱԿՈՒ ՎԵՐՁԻՆ ՍՎԱՐՏԵԼ ԿՈԼԵԿՏԻՎԱՅՈՒՄԸ

Դյուղը կուլեկտիվացնելու մեր աշխատանքն անցնում էր գյուղի կուլակային շերտերի կատաղի դիմադրութեան պայմաններում: Կուլակն ազատում էր մեր բոլոր սխալներից, մեր բոլոր վորոշումներից, վոր կարողանար խանդարել գյուղացու համարը ղեկի կոլտնտեսութիւնը, գյուղացուն յարել կոլտնտեսութիւնների դեմ: Կուսակցութիւնն ու Խորհրդային իշխանութիւնը հրահանգել են պատժի յենթադիւն այն բոլորին, ովքեր ազատազում ու սխալ են կիրառում կուսակցական հիմնական վորոշումները՝ կոլտնտեսութիւնների կազմակերպման մասին: Կուսակցութիւնն ու Խորհրդային իշխանութիւնն առաջիկայում ևս պիտի պայքարեն աղբ ազատազումների ու սխալների դեմ:

Սակայն մի աղապիսի հակադիմադրական աշխատանք, ինչպիսին մի քանի հասանալի միլիոն գյուղացիական տնտեսութիւնների փոխադրումն է կոլտնտեսութիւն, չի կարող առանց սխալների անցնել: Ուղղելով մեր

սխալները, մենք պետք է անողոր պայքար տանենք բոլոր նրանց դեմ, ովքեր խանդարում են կոլտնտեսութիւններ կազմակերպելու մեր աշխատանքը, ովքեր կանգնած են մեր գյուղը վերաշինելու ճանապարհի վրա:

Դեռ յերեկվա փոքր սեփականատեր գյուղացին կոլտնտեսութիւն մտնելով, հետը շատ ախպիսի սովորույթներ եր բերում, վոր նա ժառանգել է կապիտալիստական հասարակարգից: Ներգրավելով մենատնտես գյուղացիներին կոլտնտեսութիւն, մենք պիտի հետզհետե մոռացնել տանք աղբ սովորույթները, վարժեցնենք կոլտնտեսականներին աշխատանքի նոր կառուցվածքին, հասարակական աշխատանքին, նոր, խնայող վերաբերմունքին՝ դեպի հասարակական գոյքը:

Մեր գյուղը չքավորութիւնից դուրս բերելու, գյուղատնտեսութիւնը դեռևս չեղած բարձրութեան հասցնելու, նրան սոցիալիստական տնտեսութիւն դարձնելու միակ ուղին կոլտնտեսութիւններն ու խորհատնտեսութիւններ կազմակերպելն է:

Կոմունիստական Կուսակցութեան համագումարը հաստատեց, վոր կուլեկտիվացումը հիմնականում պիտի ալարտվի հեղաճարկի վերջին, և նա, անկասկած, կալարտվի:

16-րդ համագումարի վորոշումների իրագործմանն ալիւի մասնակցութիւնն պետք է ունենան և ունեն տասնյակ միլիոնների հասնող աշխատավորութիւնը:

Ձաքարենց Բենոն Ռուսաստանից նոր եր յեկել գյուղ։—Յերկարա-
ճիտ կոչելներ ունեւ, կիսամուշտակ և գլխին՝ աղանջակալներով մի
գլխարկ, վորը գյուղացիները տեսնելուն պես՝ նմանեցրին շան «լոչ-
տակ» ականջներին։ Զինպոր դնալուց հետո՝ Բենոն վեց-յոթ տարի բա-
ցակա յեր գյուղից։ Հորս—հինգ տարի դորքի մեջ եր յեղել, հետո մաս-
նակցել եր քաղաքացիական կռիւներին, ապա վերջին յերկու տարին
ծառայել եր ինչ-վոր լազարեթում՝ իբրեւ սանիտար, բայց վորովհետեւ,
իր ասելով, այդ քաղաքի «ողը չեր վերցրել», բժիշկները խորհուրդ
եին տվել դնալ հայրենիք... Հիմա յեկել եր... Նրա հայրը վաղուց եր
մեռել, փոքր յեղբայրն էլ նրա բացակայութեան ժամանակ, անտառում
փայտ կտրելիս՝ ծառի տակն եր ընկել՝ մեռել։ Մնացել եր միայն պա-
ռավ մայրը, և ուրիշ վոչ վոք։ Առաջիկա պես մայրը ապրում եր իրենց
պառպական տանը, վորի պատերն անտառ քարից էին ու հողով զբաւ-
Պատով Գոյանը պահում եր մի այծ, հսովեր, հասնում եր սրա նրա բա-
նին, մանած եր անում ու գլուխը պահում՝ սրասելով, թե յերբ պիտի
գա Բենոն, վոր պսակի ու հանգստանա, վոր յեթե մեռնի՝ ել «սրտին
դարդ չլինի»... Յեւ ահա յերկու-յերեք շաբաթ եր Բենոն յեկել եր։
Ուրախութեանց պատովի վոտը գետին չեր գալիս։ Առաջին որերը շատ
դնացող յեկող, աչքալույս տաող յեղավ։ Յեկան բարեկամ, հարեւան,
ընկեր-աղբիւրք. ստեղծն-խոսեցին։ Մի որ խմացան, վոր Բենոն «կոմուն»
ե ուզում կաղմել և դիմել ե արդեն գյուղխորհրդին, վոր իրեն հող տան։

Բենոյի տանը հալածաբան էին նրա ընկերները՝ Վարթեանը, Պա-
ռավանց Սերգոն, Սրապը և Պողոսանց Յեղեկը։ Գանի որ եր նրանք Բե-
նոյի մշտական հաճախորդներ յին դատել. գնում գալիս էին, ասում-
խոսում, խորհրդակցում։ Այժմ յեկել էին հատկապես խմանալու, թե
ինչ պատասխան ե տվել գյուղխորհրդի նախագահը հող տալու մասին։

Ու Բենոն արանջակալներով գլխարկն առնելը՝ անսխառն սեղանին
դրած, պատմում եր, թե ինչ ե ասել նախագահը։ Սեղանին դրած վոք-
բիկ ձեռնալամպը հաղիմ եր լուսավորում մբոտ թոնրատունը, և ըն-
կերներն ալ լամպի շուրջը բոլորած՝ հետաքրքիր լուծ էին նրան։

— Գնացի, ախպեր, նախագահի մոտ, — ասում եր Բենոն առանձին
գոհ դեմքով։ Ես իրեք անգամ ե՝ գնում եմ ու, պետք ե ասեմ, խելք
աղա յե։ Մեր գեղացի յե, բայց խելք մ. մի քիչ ել բւում ե, հանաքչի
ա։ «Ինչ մաղարիչ կանես, ասում ա, Բենո, վոր քեզ լավ հող տամ»։
«Ինչ կուզես, ասում եմ, միայն թե լավ հող ըլի»... Ասում ա՝ ջրի(գետի)

գողքին հին կաղտնի հող կա—են կտամ, մեկ ել՝ «Ավետանց Ահարոնի
ու Սաղաթելանց Սողոմոնի կարտուղատեղը, վոր իրար կողքի յեն»...

— Հա՛, խարաչո մոծնո, — ասաց Վարթեանը, կարճ միտուքով մի
գյուղացի։ Նա խոսեց և ուրախ ու հավանութեան տվող հայացքով նա-
յեց Բենոյին։— Հողերը՝ լավ հողեր են, ջրի յել մոտ...

— Հետո՞, հարցրեց Սրապը, վոր սուր դեմքով յերխտասարդ եր,
աչքի մեկը փոքր ինչ ծուռը։

— Հետո յել ի՞նչ։ Իմ աչքի առաջ կանչեց Սողոմոնին ու Ահարոնին
և ասաց, վոր կարտուղատեղերն ես տարի չվարեն։

— Բա նրանք ի՞նչ ասին, — հետաքրքրվեց Սերգոն։
— Թե փողով ենք առել, ետքս—ենպես, մեր ապրուստն եղ հողերն
են, փեյնել ենք, բան։ Տիգրանը՝ նախադեն բանի տեղ չղրեց։ «Գուք ու-
րիչ հողեր ել ունեք ասով, — խալ դրանք մեզ պետք են»։

— Մարդեց Տիգրան, — ասաց Վարթեանը. — խարաչո... ուրեմը
կոմունը գլուխ ա գալիս։ Խարաչո...

Վարթեանը իբրեւ նախկին պատաշին կառավար, խոսելիս սովորա-
բար ոտակներն եր խառնում։ Թեև յերկու-յերեք տարի յեր յեկել եր
գյուղ, բայց իր սովորութեանները դեռ չեր մոռացել։ Հագնվում եր ելի
կառնապնի պես՝ յերկարաճիտ կոպիտ կոշիկներ՝ կրունկներին ահաղին
մեխեր խալած, վոր քայլելիս գրբիս-դրբիսում էին։ Թվում եր պայտած
ձի յեր քայլում տախտակի վրայով։

Չնայած յերկու-յերեք տարի առաջ յեկել եր գյուղ, մի լուծ յեզն եր
առել, ամրում եր վար ու ցանքով, բայց ամեն գարնան կարտուղթյան
մեջ եր լինում, միշտ մնում եր առանց սերմի և առանց հացի—կին ունեւ,
չորս յերեխա։ Այս տարի յել նա սերմացու չունեւ, և յերբ Բենոն նոր
յեկած ժամանակ խոսք բացեց իր ծառայած լազարեթի կողքի «կոմունի»
մասին։— Վարթեանն այդ միտքը շատ հավանեց. «բա եղպես բան ետեղ
չի կարելի արեմք»... Հիմա ուրախ եր, վոր սարքվում ե... Ուրախ եր
և նրա համար, վոր Ահարոնի հողը խել են. նա Ահարոնին չեր սիրում,
վորովհետեւ անցյալ տարի նրանից սերմ եր ուզել—չեր տվել։

— Վոտ խարաչո, — ասաց նա սրտանց, չարախնդարով Ահարոնի
հասցեյին։

Մյուս ընկերները լուռ էին. նրանք այնքան ել գոհ չէին կարծես,
վոր իրենց համար հողեր են խել, իսկ Բենոյի մայրը պատով Գոյանը՝
վոր տախտի մի ծայրին ծաղապտիկ նստած՝ բրդի թել եր կծիկ անում,
յերբ լսեց, վոր Սողոմոնի ու Ահարոնի հողերը վերցրել—տվել են իրենց
տղերանց—անհանգստացալ։

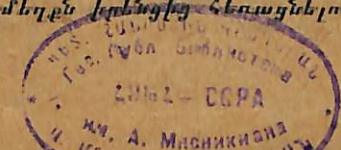
— Վայ, աման, — ասաց, — խալիսի հողերի հետ դործ չունես։ Ահարոնի բե-
րանը Ղարսի բահով ճղած ա. հորդ հանդիստ չթողնի գերեզմանում...

— Նու ևս, — ձեռը թափ տվեց Վարթեանը, կարծես կառքի ձի յեր
քշում, — թող խոսի։ Եսքան տարի ինքն ա բանեցրել, հիմի յել մենք ող-
տվենք. հոր տանիցը խո չի բերել այդ հողը...

— Ասում ե անեք չթափեն, — չարունակեց պատովը, — առանց են
ել հաջողութեան տեր չենք։ Կիջնամանան, մեկ կլինատեն... Հարուստ
մարդիկ են...

Հարուստ... Ետեղ որեւէ կա, թե՞ չորանի ալխարք ա, — ասաց
Սրապը։— Հողը գյուղխորհուրդն ա մեզ տալիս, հո մենք չենք խլում
չեչտեց նա, մեղքն իրենցից հեռացնելու ախներեմ նպատակով։ Եղպես

1007
30108

չի՞. Բենտ,—ափեցրեց նա և, իր խոսքին համառութեամբ ստանալու համար, նայեց Բենտյին ու ընկերներին:

— Հալրաթ, վոր մենք չենք խել: մեզ տալիս են, մենք ել վերցնում ենք, ասաց Սերգոն, նույնպես արդարանալու համար կարծես: Իսկ Յեզեկն ինչպես անխոս նստել էր, աշխարհ ել մնաց անխոս:

— Լավ վրիճեր, իհարկե, անտեր հող տալին, բայց վոր եղ են տալիս, ինչ անենք,—ուտերը վեր քաշեց Սերգոն:

Վարժեաւոր խնթը նայեց Սերգոյին և ուղեց ինչ վոր բան ասել, բայց Բենտն թույլ չտվեց:

— Լա՛վ, թողնենք եղ,—ասաց նա,—դուք հիմի ես ասեք, թե յե՞րբ պիտի վարեն սկսենք:

— Առաջ մի մատաղ արեք, հետո,—խոսեց նորից պառավը,—յերեսը խաչահեղեղով:—Մի գառը կամ մի շուկա աղունիկ... Արեք վոր գործներդ հաջողվի...

— Առանց մատաղի յել յուր կերթանք,—ասաց Սրապը,—Մատաղը մեր ինչին ա պետք:

— Ասիլ մի, Սրապ ջան,—գլուխն որորեց պառավը:—Իմ վողորժածիկը վոր տարին մատաղ չեր անում՝ կամ կարկուտն եր թակում, կամ չոր եր լլուծ: Մի ասի. մատաղը լավ բան ա—աշխարհն համար ել, անձրեկ, արտի համար ել...

— Անձրեկ,—ծիծաղեց Սրապը:—Վրեց չե: Հենց հերու չեր, այ հոբիր, խաչը հանդը տարան, մատաղ արին, անձրեկ տեղը կարկուտ յեկավ...

— Մի որ կարկուտ կգա, Սրապ ջան,—ասաց պառավը հեղ, խրատական յեղանակով,—բայց մատաղը յերկրի հովութեան ա...

— Լավ, մերս, թող եղ մատաղը,—միջամտեց Բենտն, խոսքը կխափ չափ մօրը, կիսով չափ ընկերներին ուղղելով:

— Ինչ ուզում եք ասեք,—չհամարձակեց պառավը:—Առանց մատաղի, առանց սեղծ որհնելու, հատիկը դետին չեն գցիլ...

Տեսնելով իրեն լող չկա, իրեն ծաղրում են, նա յերեսը շուտ տվեց նեղացած, ու ել չխոսեց:

Ընկերները վորոշեցին հողը վարել դուժանով ու փոցել: Վորոշեցին մի մատուց ցորեն ու գարի ցանել, մյուսում՝ գետնախնձոր ու բանջարեղեն: Մի քանիսր բանջարեղեն չեցին ուզում, բայց Բենտն համոզում եր, վոր դա ավելի ոգուտ և, վոր իրենց լազարեթի մոտի ԿՈՄՈՒՆՆՆԵՆ մեծ մատմը կանաչի յեր ցանում ու լազարեթին տալիս:

— Բա մենք ո՞ւմ պիտի տանք,—ասաց Սերգոն նեղացած: Վոր լազարեթին: Ետեղ լազարեթ չկա. եղբան կանաչը մենք չենք ուտելու, ստնոդ ել չի ըլի:

— Կծախենք,—ասաց Բենտն:

— Ո՞ւմ պիտի ծախենք,—համատեց Սերգոն:

— Մի վախի. քաղաք կտանենք: Քաղաքի մարդիկ հողի յեն տալի կանաչի համար:

— Ե, առուտուր ել պիտի անե՞նք,—գարմացավ Սերգոն,—ենքան ըլի մեր հացը դա—հերիք ա:

— Ինչ կա վոր: Ռուսաստանում եղպես չեցին անում: Նրանց հացը—բանը ցանում էյին, կանաչին ծախում...

— Սկզբ բան չի կարում,—գլուխը թափ տվեց Սերգոն:

Ընկերները դեռ յերեսը պիտի խոսեցին, յեթե Վարժեաւոր վեր չկենար և չհայտնէր, թե ժամանակն ուշ և արդեն:

— Դե լավ,—ասաց,—լախտ ա անցկացել: Պալին արդեն քնած են, դնանք:

Վեր կացան:

Սրապը մոտեցավ պառավին, կոտցավ և, փխլը յերկարած ու ծաղրածուի նման մի աչքը խիլելով, նայեց նրան:

— Ափեցրա՞սք ներսդուժեան, հոբիր ջան:

Ու ծիծաղեց:

— Ի, մատաղաք,—ասաց պառավը, և նույնպես ծիծաղեց նրա ծամածուծեան վրա:

Բենտն ընկերներին հանապարհ դրեց մինչև բակի դուռը:

Գարնանային արդը, դնան դիշեր եր: Աստղերը ճրագ—ճրագում էյին բարձր, խոր յերկրում: Լեռները ծանր նստած՝ մրսփում էյին հեղում: Գյուղը քնել էր. դրեթի վոչ մի լուսամուտում լույս չեր յեկելում: Պաղաղ էր, միայն վարարած դեան եր թչչում ներքև, մեկ ել մի շուն եր կենտոհաջ տալիս յեկեղեցու կողմը:

— Բարի դիշեր, Բենտ:

— Բարի դիշեր, արեք...

Ու Բենտն, աչքով ընկերներին հանապարհ դրելուց հետո կանոնեց մի առ ժամ, նայեց յերկնքին, ակամջ դրեց ջրի ծախին, շան հաջոցին ու... տարփեց մասնամշեղում: Այ հաջողվի վարեն, մեծ բերք ստանան—լավ կլինի: Կամայ—կամայ գործը կմեծացնեն, ձիեր կանեն, ուրիշ տարք ու փարք, ինչպես լազարեթի մոտի կոմունը...

Այ, մերը մեռնի լազարեթի մոտի կոմունը... Ինչեր ունեյին,—ասաց նա մտքում, ու հիշեց, պատկերացրեց նրանց բնաբնական ցանքսերը, նրանց գործիքները, արակաւորը, նրանց ապիտակ տները, վոր լուսավոր լուսամուտներ ունեյին և շրջապատված էյին ծառերով, ծաղիկներով:

Մտածելով՝ նա դնաց տուն, ակամջակալներով դիտարկը կախ արավ սյունից, ապա հանկեց ու մտավ անկողին, վորից հետո մայրը ճրագը հանգցրեց ու ինքն ել սկսեց հանիլ:

Նա ամաչում եր վորդու ներկայութեամբ չորերը հանել:

2.

Գարունը բացվելուտն պես—ընկերներն սկսեցին հողը դուժանել: Գուժանում լծում էյին չորս լուծ յեղը, այսինքն սմեն մեկն իրենը, բացի Բենտյեց, վոր թիկան չունէր (դրա փոխարեն, պայմանի համաձայն, նա պետք է «կոմունի» գործերը տաներ):

Վարր տեւեց յերկու չաբաթ. դրա մի որը կիրակի յեղավ, մի կեսուր ել նստեցին անձրեթախախան: Հողը լափն եր—սե, փխլուն, Վարժեաւոր ասած՝ «փլավի պես» ցրել էր դարիս: Բայց, չնայած դրան, յերկաթե փոցիկով փոցիկեցին, վոր դար ու փուերը հարթվին:

Ամենեց առաջ ցանեցին դարին ու ցորենը: Սերգոն դեցեց Վարժեաւոր: Վորքան ել վաղուց կարված եր յեղել վար ու ցանքից, աշուտանախիթ կարողանում եր լավ սերմել: Մի ահադին քաջանեց զոգնոց կարած, հաստ սապոնները հագին՝ դնում—զալիս եր ցիլի միջով և յերկար ձեռք տանում—բերում:

— Հորի—հա, —ասում էր նա իրեն աշխուժի բերելով, ու սերմը տա-
լիս: —Մալադեց, Վարթեան, մալադեց, —գովում էր նա ինքն իրեն ու
լոքերը փոխում:

Վորքան համոզեցին, թե սաղարկները ծանր է, սերմը դեցիլի կհոգնի,
լավ է բորիկի վրա տրեխներով—չլսեց:

— Յես բորիկ սովոր չեմ, վոչ ել արեխով...

Տղերքը նրա յետևից տախանում ելին գույգ տախանով: Մեկի վրա
Սրապն ու Բենոն ելին, մյուսի վրա Սերգոն ու Յեզեկը: Սրապն, ըստ
սովորության, անխոս չէր մնում—ծիծաղում էր սրա նրա վրա կամ հո-
ռովել տալիս: Սերգոն յերբեմն ձայնակցում էր նրան: Յեզեկը լուռ էր,
իսկ Բենոն մի վտուր փոցի, մյուսը տախանի վրա, հավասարակշռու-
թյուն պահպանելով՝ քթի տակ մտնում էր ինչ—վոր, վոր դժվար էր
հասկանալ—յե՞րդ է, թե՞ մի ուրիշ բան: Յերբեմն ել, յերբ ընկերները
վերափորձվան խոսք ելին ասում իրար, հակառակում կամ նեղանում,
նա միջամտում էր անմիջապես:

— Հերիք է բուրջուական բաներ անեք...

Կամ՝

— Հանդիստ, տո. միջադգային մաշտարով աշխատեք, ինչ եք կըռ-
վում...

Ընկերները «բուրջուական բաներ» և «միջադգային մաշտար» չեյին
հասկանում, բայց զգում էին, վոր իրենց նկատողությունն է անում, և
վոչինչ չեյին ասում:

Գարու և ցորենի ցանքսը տեղեց յոթ որ և բունց հողամասի կեսը,
ավելի չուտ, յեղած սերմացուն հաղիվ հերքեց կիսին, իսկ մյուս կի-
սում Բենոն ուզում էր ցանել դետեախնձոր ու բանջարեղեն—կաղամբ,
բոդկ, սոխ, պամիդոր և այլ այսպիսի բաներ:

Տղերքը համաձայն չեյին. ամենից ավելի Սերգոն:

— Տավար է՞նք, ինչ է, —ասում էր նա: Եղբան կանաչը ինչներև
է պետ... Թամիստ, ոտի... Դրանք քաղաքացու բաներ են...

— Բենոն ուզում ա հալածի մենք ել քաղաքացի դառնանք, —ասաց
Սրապն ու ծիծաղեց:

— Մենք ել քաղաքացու կտանք, —ասաց Բենոն, առանց Սրապի
ծաղրին ուշք դարձնելու: —Յեթե մնաց՝ հարյուր տոկոսով պատասխա-
նատուր յեմ:

Սերգոն գլուխն որորեց:

— Այ, եսոր—եզուց քաղաքը դաշնիկով կլցվի, կտանենք, կծա-
խենք, —չարունակեց Բենոն:

Տղերքը լուռ էին, բայց Սերգոն գլուխն որորում էր ելի.

— Դու առա առնեն:

— Ընենց կառնեն՝ քեֆդ գա, —ասաց Բենոն: —Դու քաղաքացուն կա-
նաչի տուր, ձիու պես կուտի:

— Եղ մեկը գրուտ ա, —ասաց Վարթեանը:

— Միենույն ա, —ծեղը թափ տվեց Սերգոն, —ինձ կանաչի պետք
չի: Հոգն ել ախտա, վարն ել...

— Դու գիտես, —ասաց Բենոն: —Դու պատանասն ինձ սերմարանք է
խոտացել, եղուց գնում եմ բերելու:

Ու խոտակցությունը սրանով վերջացավ:

Յեզ մյուս որը Բենոն խկառկես գնաց քաղաք: Սերգոն, նրա բացա-

կայությունը աշխատեց համոզել ընկերներին, վոր կանաչին անվերջ
է, գլխացավանք: Այնի լավ չէ, վոր մնացած տարածությունն ել ցո-
րեն ու դարի ցանեն:

— Ախր, —ասում ա «ոգուտ ա». յես ել կարծում եմ՝ եղաք ա, —
տառակեց Վարթեանը:

— Այ սողա, խալխն ախր կծիծաղեն մեզ վրա: Ժամի պատի տակ
հլա տես ինչեր են ասում, —չարունակում էր Սերգոն, համոզելու ցան-
կությամբ:

Վարթեանը չէր համոզվում: Յեզեկը կամ լուռ էր կամ անորոշ
հնչյուններ արձակում: Զգիտես կողմնակից էր թե դեմ: Նա, իսկապես,
տատառվում էր—ցորենն է լավ, թե բանջարեղենը: Ինչ վերաբերում
է Սրապին—նա միշտ հանաքով էր պատասխանում: Նրա համար կարե-
վորը ցանած ցորենն էր, մնացածից՝ բան դուրս կգար—լավ. դուրս չէր
գա—կշտանալու բան չէր: Ու ծիծաղում էր:

— Եհ, լավ: Կամ տակ կլինենք, կամ՝ գլուխ...

3.

Բենոյի տրամադրությունը վատ էր: Տղերքը չարունակ գալիս դժ-
գոհում էին ելի, թե ինչու աչքան աշխատանք թափեցին, վորի վերջը,
ով դիտի, ինչ պիտի լինի—անձրև, կարկուտ... Պոսում էին դարձյալ
այն մասին, վոր Ահարոնն ու Սողոմոնը, բացի այն, վոր զանգատ են
առել, այժմ ել ուզում են դնալ Յերեմիան «ատվակառ բունեն», վոր
իրենց հողերը յետ ստանան և այս տարվա վնասը իրենցից՝ «կոմունի»
տղերից առնեն... Այդպես էին խոսում ժամի պատի տակ, և այդ
խոսք ու գրույցը գալիս—հասնում էր տղերանց ու մտահոգում նրանց:
Յեզ տղերքն այս բոլորը գալիս—հայտնում էին Բենոյին. իսկ Բենոն—
կարծես վոչինչ—ծխամորձն ատամների արանքը դրած՝ լուռ լսում էր
նրանց և ասում հանդարտ:

— Վոչինչ ել չի ըլի... Պատասխանատուր եմ հարյուր տոկո-
սով:

— Ե, ասում ես ելի, —կասկածում էին տղերքը, գլուխներն որո-
րելով:

Յեզ այդ կասկածը տխրեցնում էր Բենոյին: Դրա վրա ավելանում
էր և վատ յեղանակը:

Հունիսը բացվելուն պես, յեղանակը լավացավ, և բույսերը՝ ցորենը՝
կանաչները, Վարդաձորի ամբողջ ցանքսերը միանգամից թափ տվին
իրենց: Թվում էր՝ վաղուց սպասում էին արևվին, և հենց յերեկաց թե
չէ, ժպտացին ուրախությունից ու ձգվեցին, գլուխներն ու տերևները
պարզելով դեպի վեր: Ու խոնավ, դաշտերից գոլորշին, ինչպես այլովող
աթարի ծուխ, հորդ բարձրանում ու չքանում էր ողում:

Արևից բանջարանոցի բույսերն ևս բարձրացան արագ: Ամենից
առաջ իր մարդը կանաչով լցրեց կոտեմը, հետո մարդերի թմբերին, նոր
տերևներ արձակելով, թեփ—թեփ տվին ամառկան ու տարեկան բող-
կերը, մարդերին ապով յեղերքները նախշով զարդարուն կանաչ թաշ-
կինակների տեսք: Իսկ տակավին չբացված արևածաղիկներն իրենց, ի-
քար պարզած բայն տերևներով, թվում էր հեռվից՝ շուրջպար են բռնել

մարդերի վերև, նրանք աճում եյին վոչ թե որերով, այլ կարծես ժամերով—այնպես արագ եյին բարձրանում։ Սիմինդն իրար յետևից արձակում եր իր դեղին թրերը և վայրի յեղեղնի տեսք ընդունում, իսկ գետնախնձորը հետզհետե մեծացնում եր իր դանդուր փնջերը... Մի խոսքով կանաչն աթմ աճել և աչք եր չոյում։ Տղերքը նայում եյին բանջարանոցին և դառնալով, թե ինչ չուտ աճեց ամեն ինչ։ Նրանց տրամադրութունն սկսեց կտալ—կամաց լայնանալ, բայց մնաց ելի այն մասնոցութունը, թե ինչ պիտի անեն այդչափ կանաչին։

— Բողին արդեն օտանալով պիտան ա,—ասաց Սրապը մի որ, մի քանի անսահանք ոտկեր ձեռին։

Իսկայես, բողիի գլուխն արդեն աղաղնու ձվի չափ եր, մնում եր կապուկ անել ու ծախել։

— Հըմի, ետքանը, դեռստ, վորտե՞ղ պիտի սաղաղենք։ Մենք խո կարալ չենք ուտի,—ասում և Սրապը մեղմ, աշխատելով իր անհանգստությունը հայտնել միանգամից։

— Ուտել... Ո՞վ ասավ, վոր դու ուտես,—ասում և Բենոն բմբի—ծաղ, ու ծխամորճը ծծում և հանդարտ։

Ծխում և ու մտածում, աչքերը կկոցելով։

Այդ հանգստությունը վրդովում և Սրապին։ Ինչ անտարբերություն է։ Ինքը խոսք և ասում, իսկ նա բանի տեղ չի դնում իր ասածը։ Ու Սրապը տաքանում և քիչ և խոսքի մեջ դժգոհության շեշտ դնում։

— Հը, ի՞նչ ենք անելու ակար։

Բենոն ելի հանդիտ և։

— Տեսնենք,—ասում և մտահոգ, առանց չիրուխը բերանից հանելու։

— Ել ինչ տեսնենք, այ մարդ։ Կենաց մեջքը կտորվեց քաղհան տնելով։ Հիմի...

Բենոն լուռ և մտածկոտ նայում և դեպի հեռուն։

Սրապը ստեղծում և, գլուխն որորում, իսկ Բենոն ելի—կարծես վաչինչ—նայում և հեռուն։

Յեվ այնուհետև մինչև յերեկո ել բան չխոսեց Բենոն,—մտածում եր ինչ—վոր։ Իսկ մյուս առափնուր վաղ յերթով տեղից, յերեսը ինչպե՞ս մեշտ, բխաց դեռում և, Սրապին զարթեցնելով՝ ասաց՝

— Յես դնում եմ, Սրապ։

Սրապը քնած տեղը հորանջեց և, աչքերը բանալով, գարմացած նայեց Բենոյին, վոր սեղ ծխամորճն ատամների արանքում, ապառքառվում եր փառել այն ու ճանապարհ ընկնել։

— Ո՞ւր,—հարցրեց Սրապը։

— Քաղաք... Կանաչի համար։

— Գնա, ասաց Սրապը, ու նստեց տեղում։—Թեղ կզա՞ռ։

— Տեսնենք...

Ու Բենոն ծխամորճը բերանի մի անկյունը դրած, արագ քայլերով դնաց բանջարանոցի յեղեղով ու ընկավ ճանապարհը։ Մի առ ժամանակ նրա կերպարանը յերեկաց արտերի արանքում, ապա չքացավ վորտեղի յետև։

Սաղաղ առափնուր խոստանում եր պայծառ որ։ Արեւը դեռ դուրս չեր յիկել, բայց արեւիկերը կարմրել եր սարերի այն կողմը, թվում եր հրդեհ կար, վորի բոցերից հորիզոնը բռնկել եր կարծես։ Բանջարանոց—

չի բույսերը դուրսերը վեր պարզած, սպասում եյին արեւին, մանա—վանդ ցողաթաթախ լայն տերեւներով արեւածաղիկներն իրենց փակ դուրսիները, ինչպես կույր մանուկներ, վարդապետ թեքել եյին դեպի արեւիկը։ Չկա ամբի զգայուն բույս, քան արեւածաղիկը, ինչպես խենթ սերահար կամ մորը հետևող յերեխա բոլոր ժամանակ նայում և արեւին, իսկ ծաղկած ժամանակ հո՞ հրճվանքից ժպտում և շարունակ... Բայց յերբ արեւը մայր և մտնում—նա տխրում և կարծես, անշարժանում և թախիծով ու կարոտով սպասում մյուս առափնուր։ Գիշերները վոչ մի բույս այնքան տխուր չի լինում, վորքան արեւածաղիկը...

Սրապն աչքով ուղեկցեց Բենոյին, մտածելով՝ տեսնես կարո՞ղ և Բենոն մի բան դուրս բերել, թե՞ կանաչը պիտի փչանա իդուր։

— Տեսնենք. կամ տակ կլինենք, կամ՝ գլուխ,—ծոծրակը քորելով վեր կացավ նա տեղից։

Գնաց Բենոն և ճաշ անցավ—չեկավ։ Վերադարձավ միայն յերեկոյան դեմ՝ մի հասարակ ձող ձեռնափայտ շինած, ելի ծխամորճն ատամների արանքում։

Տղերքը նստած՝ դրուցում եյին։

— Հը, սողա՞ յես, աղջիկ,—հարցրեց Վարթեանը դեռ հեռվից։

Բենոն հորեմ նստեց, վրտները մեկնելով կանաչների վրա։

Նա տխուր ու մտածկոտ եր յերեկում։

Այդ նկատելով՝ Վարթեանն անհանգստացավ։

— Հը, բան—ման յեղա՞վ։

— Հըս տեսնենք,—հոնքերը վեր քաշելով, ակամա պատասխանեց Բենոն։

Տղերքը տարակուսած նայեցին իրար։ Վարթեանի աշխուժն ընկավ քակույն։ Յեղեկը գլուխն որորեց լուռ, իսկ Սրապի աչքերը պաղպղեցին ներքին անհանգստությունից։

— Լավ, ուրեմն դուր տեղը ցանեցի՞նք եղ անտերը,—չհամբերեց նա։

— Ինչո՞ւ դուր,—գլուխը բարձրացրեց Բենոն։

— Բա ինչ։ Վոր չի ծախվելու—ինչիս և սեռեք,—ասաքաղավ Սրապը։—Սերգոն ասում եր՝ բանի տեղ չեկեք դնում,—ավելացրեց նեղա—ցած, ու յերեսը չրջեց մի կողմի վրա։

Սոսակցությանը միջամտեց և Վարթեանը, նա, վոր միշտ պաշտպանում եր Բենոյին ամեն տեսակ կասկածանքների դեմ, այս անգամ գլուխն որորեց տխուր և այն կարծիքը հայտնեց, թե քանի վոր այդպես եր յինելու—ավելի լավ չեք հենց այդ կանաչեղենի տեղն ել ցորեն, գարի կամ գետնախնձոր ցանեցինք։

— Ի հարկե,—տեքաց Յեղեկը։

Գլուխները կախ լուցին մի առժամանակ. ապա նորից սկսեցին խոսել. ավտոսացին հողը, իրենց աշխատանքը, վոր դուր պիտի կորչի։ Ինչ կասեն հիմա գյուղացիք...

— Խախտապետություն և մի խոսքով,—յեղրափակեց Սրապը։

Բենոն լուռ և ինչ վոր մաքերի յետևից ընկած։ Քաղաքում նա յեղեկ եր մի շարք խախտությանների մոտ, առաջարկել եր նրանց՝ վերջ—ներ—ծախել կանաչին։ Մեծ մտառք չեյին ուղել, մի քանիսն ել, թե «եղբան հարկավոր չի, մենք որսկան մի քանի կապուկն ուղուտ չեք յեկեք»... Բենոն մտածում եր, վոր այդ մի քանի կապուկն ուղուտ չեք

տա իրանց. ով պիտի ժամանակ կորցնէր այդ մի քանի կապուկը դրա
դից քաղաք բերեր... Նա գնացել էր նաև դուռը անտեսի տուն՝ նրա հետ
խորհրդակցելու—տանը չէր յեղել: Այժմ նրա միակ հույսը—դուռը
անտեսն էր, թե ինչ խորհուրդ կտա: Չէ՞ վոր նա ինքն էլ հավանություն
էր տվել կանաչի ցանկու մտքին:

Յերբ տղերքը շատ խոսեցին, դժգոհեցին հիասթափված նա ասաց
միայն:

— Սպասե՛ք հլա տեսնենք դուռը անտեսն ինչ է ասում:

— Ե, դու յեղ քու դուռը անտեսով սպանեցիր մեզ,—ասաց Սրա-
պը: Ու դարձյալ յերեսը շրջեց նեղացած:

Այդ ուր խոսակցությունը վերջացավ դժբախտ, և տղերքը ցրվեցին
տխուր:

Գիշերը Բենոյի քունը չտարավ. առավոտ մութ լուսին յեղավ տե-
ղից և, առանց մեկին մի բան ասելու, նորից ճանապարհ ընկավ դեպի
քաղաք: Բայց դեռ ճաշ չեղած, յերբ տղերքը շաղկանց դետնախնձորի
բուկն էյին լցնում. նա յեկավ և հայտարարեց:

— Տղերք, մենք պետք է մի ձի առնենք ու մի կաշկա:

Տղերքն այդ հայտարարությունը ընդունեցին լուռությամբ ու զար-
մանքով:

— Եդ ինչու համար ա,—առաջինը խոսեց Սրապը, վիճելու պատ-
քատ:

Նրան միշտ անհանգստացնում էր նոր բան առնելու միտքը. մի խոս-
քով՝ նոր ծախսերի խնդիրը—հանկարծ պարտքերի մեջ ընկնեն ու չկա-
րենան տակիցը դուրս գալ:

— Ինչի՞ համար,—կրկնեց Բենոն Սրապի հարցը:—Պետք ա կա-
նաչին քաղաք տանելու...

Լուռություն:

Այ թե ինչ:

— Ուրեմն կանաչին վերցնո՞ւմ են:

— Ուրեմն առնող դռնվել է:

Տղերքը գործնեղը թողին՝ բահերը խրեցին հողի մեջ ու մոտեցան:

— Մի կարգին պատմի՛. բան հասկանա՞նք, այ տղա,—ասաց Վար-
թեանը, ուրախությունից յերկար միտքը տրորելով:

— Այո, Բենոն կանաչին առնող է գտել: Նա պայմանավորվել է
կոտակերատիվի հետ, վոր կանաչեղենը նրանց տա: Այդ բանում նրան
ոգնեց էյի դուռը անտեսն ընկեր Սարգսյանը:

— Յեկավ մարդը կոտակերատիվ և խոսեց ինչպես կարգն է,—ասաց
Բենոն: Թե՛ հսպես ենպես—ընկերներով կանաչի յեն ցանել, ուղում
են բերել ախտեղ ծախել. լավ կանեք վերցնե՛ք... «Ի՞նչ կանաչի յե»,
հարցնում են: «Կոտեմ, ասում եմ,—բողիկ, սոխ»... Տղի անունները
«Յեթե ամեն ոք բերես, կանենք, ասում են»:

Յեթե միայն լավ կանաչի յե»...

— Սրանից էլ լավ կանաչի,—ասաց Սրապը, ձեռքը դեպի կանաչ-
ները մեկնելով: Սրանից լավը պիտի գտնե՞ն... Բայց ինչո՞ւ մենք պիտի
տանենք—հարցրեց նա քիչ լուրջ հետո, տարակուսած:

— Իրանք չեն կարող,—ասում է Բենոն,—գործ չատ ունեն:

— Իսկ յերբմիջից են ուղում.—հարցնում է Վարթեանը:

— Այ, ես յերկու ուրը նրանց մարդը կգա, կանաչին տեսնելու. հա-
մենց՝ պայման կկապենք...

Ուրեմն նոր պիտի պայման կապեն...

Ու իրար են նայում հիասթափված:

— Ա՛խ, դեռ պիտի գան մտիկ անեն,—ծոր է տալիս Սրապը:

— Բա վոր չհավանեցին,—խոսում է Յեթեյանը:

Յեթե Յեթեյան խոսեց—դա նշան է արդեն, վոր շատ անհանգիստ է:

— Կհավանեն, հույս է տալիս Բենոն:

Տեսնենք,—ասում է Սրապը կասկածով:—Տեսնենք, կամ տակ կլի-
նենք, կամ՝ դուռի...

Մյուս ուրը, իսկապես իհա ուրից հետո, յերբ տղերքն առան կարգի
էյին բերում, քաղաքից մի կառք յեկավ՝ կանաչեց բանջարանոցի մոտ:
Միջից դուռն յեկավ մի բարձրահասակ, սպիտակ ուճիքով, վողկապով
աղամարդ՝ ձեռին պորտֆել: Բեզն ու միտքը անխել, գլխին կեպի,
վտանքի կաշվե սրտիչներ: Բենոն գնաց ընդատալ: Քաղաքացին ձեռ-
քը թափ տալով, իբրև հին ծանոթի բարեկցեց նրան իսկ մյուսներին
դիմով արավ ու սկսեց ուշադիր նայել բոստանին: Բենոյի հետ անցավ
տոռուներով ու աչքերը կուչ անելով, մեկ-մեկ նայեց մարդերին...

— Վոչինչ,—լավ,—լավ բոստան ունեք: Ամսական բողիկը շատ քիչ
է, բայց կարող եք էլի ցանել. մեկը չհատած մյուսը կհասնի:—Հավա-
նեց և կաղամբը.—մենք բոլորը կվերցնենք,—ասաց: Աշխատեցե՛ք միայն
լավ գլուխ բռնեն... Հետո—ինչ վերաբերում է գետնախնձորին, տա-
կին—բոլորը կվերցնենք...

Այա մի ամսական բողիկ հանեց ու, տերեխով սրբելով, կերավ:

Յեթեյան ուրեմն պայման կապեց ու գործի անցնե՛ք,—ասաց նա բող-
կը ուտելով, պորտֆելը թեփի տակ սեղմած, բանջարանոցից դուրս գա-
լով:—Յեթեյան եղուց կամ մյուս ուրը: Յերբ ձեզ հարմար կլինի...

Նա մտածեց մի փոքր և ամենայնից:
— Յեթեյան գործ չունեք, գնա՛ք հենց հիմա: Մի բան վոր կառքում
տեղ կա: Հարմա՞ր է:

— Ի հարկե: Բենոն պատրաստ է հենց հիմա:

Յեթեյան խոսեց Բենոն քաղաքից յեկած մարդու կողքին, ու գնաց:
Կառքի անիվները ուտին են շինեղ ունեյին: Ձիերից մեկն սպիտակ էր,
մյուսը կարմիր:

— Տեսար,—դուռին ուրորեց Վարթեանը կառքի յետևից:—Վոտ
խալերա...

5.

Այսեց Բենոն կանաչեղենը տանել քաղաք: Պայմանի համաձայն—
պիտի հացենք վաղ առավոտ՝ դեռ կոտակերատիվը չբացված: Այդ պատ-
ճառով կանաչը, գլխավորապես Վարթեանի կինն ու պառավները, մի ուր
ճառով կանաչը, գլխավորապես Վարթեանի կինն ու պառավները, մի ուր
առաջ՝ իրականացան, բոլոր տեսակի կանաչից քաղում էյին ինչքան
պետք էր, կապուկներ էյին անում, յուրաքանչյուր կապուկը կաղում
հաճիճից բերած ձի խոտով, դարձում ուղիորդ կթոցներում, թեթե-
ղուր ցանում, վոր չթոռումեն, և Բենոն վաղ, շատ վաղ, հաղիվ լույսը
բացված—թում էր արաբեն ու ճանապարհ ընկնում Վարթեանի նորո-
գած կաշկով, վոր թեթե գլուխում էր փափուկ, տեղ—տեղ կանաչով

ծածկված սայրուղով: Ծանադարհի յերկու կողմը ցորենի ու դարու արտեր ելին, վոր որսատորն բարձրանում ելին և արդեն հասի քաշելու մոտ ելին, մանավանդ դարին:

Կանաչին միայն բենոն եր տանում քաղաք, վորովհետև ընկերները հարածարվում ելին:—Իրենց կլիափեն, ախարեր, ալիքի լափ և բենոն գնա—դէր գլխի, հաշիվ գլխի... Վորքան բենոն բացատրում եր, թե հաշիվ գրքույկում ստացածը կգրեն, թե կոտակրատվող չի խաբի, ախուս—ամենայնիվ—չե. թող բենոն գնա... Բայց բենոն ել գնում եր—առաջիկա պես կասկածում ելին յերբեմն, թե չլինի ոչին խաղան այդ հաշիվների մեջ: Ի՞նչ իմանաս: Հիմի մարդ իր ախարն ել չի կարող հալատալ...

Ամեն անգամ ճանապարհ ընկնելուց առաջ, բենոն հարցնում եր ընկերներին. «Առնելու բան ունե՞ք»... Լինում եր լուցկի, սապոն, շաքար, թեյ և այլ մանր բաներ: «Մի քիչ թուփում, —կասեր վաթխեանը,— թուփումն հառել ա»... «Մի կտոր լիպցի սապոն», —կպատվերեր Սրապը: Իսկ Յեղիկն ամաչելով, քաշվելով կմոտենար և կամաց. —«Մեր հարսի համար մի կոճի թելը»: Նա կնոջ մասին խոսելիս՝ «մեր հարս» եր ասում, իսկ իրեն կնոջը դիմելիս՝ «Յերանտսի աղջիկ»...

Բայց ամեն անգամ, իհարկե, պատվեր չեր լինում, և ընկերների կարճ խոսքերի փոխանակումից հետո, ձին դղում եր՝ ախտի շարժվել, ուստի, առանց կարգադրութեան սանձը ձգում եր ու ճանապարհ ընկնում: Մի անժամանակ գնում եր հանդարտ, ապա հետոհետև արագացնում եր քայլերը, և փափուկ սայրուղին յլրկելովում եր նրա վրանների տակ: Իսկ յերբ բենոն շուտ հասնելու համար, «նու» եր անում, Արաբը, գլուխը թափ տալով, առանց իրեն լարելու, վազեցնում եր կաշկեն:

Ծանադարհը հինգ թե վեց վերտո եր մինչև քաղաք, և բոլոր ժամանակ գնում եր արտերի միջով:

— Նու, արաբկա, նու...

Ձին բաշը թափ եր տալիս ու քայլերն արագացնում: Ժամ ու կեսում, յերբեմը փոքր անց՝ հասնում ելին քաղաք. կոտակրատվող դեռ փակ եր լինում: Ձին ըլում եր բենոն խանութի յետեր գտնվող բակը, ուր միշտ լինում եր զործակատարներից մեկը, վոր հատկապես շուտ գալիս եր կանաչին ընդունելու: Նա հաշիվում, ընդունում եր և բենոյի հաշիվ գրքույկում նշանակում, թե վորքան ստացավ, վորից հետո բենոն ձիուն հանդիստ եր տալիս քիչ—սայրակից վերցնում եր հատուկ՝ ձիու համար քաղցած կանաչ խոտը, գնում Արաբի առաջ ու ինքը դուրս գալիս փողոցի վեթե կոտակրատվող բացվում եր մինչ այդ—մտնում եր ներս նստում առևտուրին, դարակներում շարված ապրանքին, ու մտքում հաշիվում, թե այդ բոլորը, տեսնես, վորքան փող կրնի... Սանութում ամեն ինչ կար—չիթ ու կտոր, ամանեղեն, աղ, սապոն, թեյ, շաքար, խմիչք, քեֆեն, ձիկեղեն... Հարուստ խանութ եր. յոթ—ութ զործակատար շաքունակ վաղվցում լին դեռ ու դեն—ապրանք ելին ցույց տալիս, ապրանք վաճառում, ապրանք ելին չափում... Բայց սիրում եր բենոն կանոնից ալիքի շատ խանութի ախ մասում, ուր կապույտ խալաթ հագած մի չեչոտ զործակատար կեռասի, վարունգի, և ուրիշ մրդերի հետ ծախում եր և իր բերած կանաչին—կրտեմը, սոխը, բողկը և մյուսները:

«Քաղաքի կեսը հիմի մեր կանաչին և ուտում», —մտածում եր նա յերբեմն, յերբ տեսնում եր, թե ինչպես մարդ, կին, աղջիկ, իրար յեւ

տեղից, կողովներով դալիս՝ վարունգ, կեռաս, մրդեր ելին առնում և անպայման՝ մի քանի կապուկ վանաչի... Մի ժամ դեռ ու դեն նայելուց հետո, այսինքն մինչև ձին խոտ ուտեր, հանգստանար, բենոն մտրակը ձեռին դուրս եր գալիս խանութից ու գնում ձիու մոտ: Արաբը կերն արդեն այնպես կանգնած եր լինում:

«Գնանք», —ասում եր նա ձիուն և, սայրակը փողոց հանելով, ըլում գնալի ստան:

ՍՏՈՒԳՈՂԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

- Ո՞վ եր՝ բենոն:
- Ովքե՞ր ելին նրա ընկերները:
- Ո՞վքե՞ր էին Սողոմոնը և Ահարոնը:
- Ի՞նչու յեր բենոյի մայրը վախենում նրանցից:
- Ի՞նչու էլին բենոյի ընկերները թերահավատ կոմունի վերաբերմամբ:
- Քաղաքի վոր հիմնարկների սժանդակությամբ հեշտացավ կոմունի գործը:
- Բնորոշեցե՞ր բենոյին ու ընկերներին, իրեն չբավոր գյուղացիներին:
- Ի՞նչ հիմնական տարբերություն կար բենոյի և իր ընկերների բնավորության մեջ:

- Ի՞նչն եր այդ տարբերության պատճառը:
- Հավանեցի՞ք հեղինակի լեզուն, թե վոչ: Պատմելու յեղանակը: Ինչո՞ւ:

ՍՏՈՒԳՈՂԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆԻ (ԳՐԱՎՈՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵԼ)

1. Հախա՞րում եր արդյոք բենոն իր գործին:
2. Ինչո՞ւ նրա ընկերների վերաբերմունքի մեջ դեպի «կոմունը» թերահավատություն կար:
3. Այդ թերահավատությունը հետզհետե թո՞ւլանում եր, թե՞ ուժեղանում:
4. Արդյոք «կոմունը» բարգավաճո՞ւմ եր:
5. Ո՞ւմ հետ նա սկսեց առևտուր անել:
6. Ինչո՞ւ նա չկապվեց մասնավորի հետ:
7. Ի՞նչ ուղիով ե ընթանում և պիտի ըթնան դյուղը:
8. Ի՞նչ ուղիով ե ընթանում քաղաքը:
9. Ի՞նչ ընդհանուր կապ կա այդ ուղիների մեջ:
10. Ի՞նչ պայմաններում և հնարավոր «կոմունի» գոյությունը և բարգավաճումը:
11. Ի՞նչ բնույթի յեր «կոմունը» (մասսայական թե՞ խմբակային) Ի՞նչ բնույթի պիտի լինե՞ր:
12. Մասնակցում են հասարակական կազմակերպությունները (կուսակալի, կոմյերիտիսթյուն, և հիմնարկները «կոմունայի» գործին. Ինչո՞ւ: Ինչպե՞ս պիտի լինի:
13. Ի՞նչ կապ կա «կոմունի» և կոտակրատի միջև այդ առևտրական կապը բնորոշ և եղանակ և դյուղի և քաղաքի միջև: Ի՞նչ բնույթ պիտի ունենա դյուղի և քաղաքի կապը:
14. Ի՞նչ տարբերություն կա այստեղ նկարագրված «կոմունի» և արաբկային հիմնարկների կազմակերպված արդի կոլտնտեսության մեջ:
15. Ինչո՞ւ յե ներկայումս ընդունելի կոլտնտեսության ձևը:
16. Կազմել այս հոդվածի պլանը և ըստ պլանի համառոտեցե՞ր և դատեցե՞ր:

Գիշերը մեկնող Գեխտի յետից տարիատառնում բոլորաց միայնակ մեկ
գնդակ։ Սրտնած ձիերը փախցրին սահնակը, կիսակենդան Գեխտին
վայր գլորեցին ձյան մեջ ու, մոլորված թափառելով ամբողջ գիշեր,
լուռադեմին փերադարձան դուռ։ Այն ժամանակ ամբողջ գյուղում դուրս
գեկան փնտրելու Գեխտին բուր ու մրրիկով ծածկված տարիատառնում։
Փայտերին փաթաթված և մաղուկի ու նալի մեջ թաթախած քուր-
ջերը ծխախտոն լույս էլին արձակում։ Ճաթճաթելով քամուց։ Մարդիկ
մինչև ծնկները ձյան մեջ թաղվելով, փնտրում էին Գեխտին։ Իսկ հեռ-
վում, կրակների բազմութունից վախեցած, դայերն էլին վրոճում։
Առափոտյան դեմ Գեխտին դառն։ Ձյան կույտի միջից ցցված էին
նրա կոշիկները։ Ներքանների վրա պարզ յերևում էին «յես Գեխտն եմ»
բառերը։

Գեխտը Կոլտնտկենտրոնում նոր կոշիկները փորձելու ժամանակ,
կատակով ասում էր Սաեպնոյին։

— Մարդ պետք է իր կոշիկներին ներքանի վրա դրի իր անունը։
Գիտե՞ս ինչու։ Մոտ որերս յես գնալու եյի Ալթատու։ Տարիատառնում
քուրք-բորան է, վոչինչ չի յերևում, բայց անհրաժեշտ է գնալ։ Հեռա-
խոտում եմ Ալթատու, հարցնում եմ, — կարե՞րք յե մի կերպ հասնել ձեզ
մոտ։ Այնտեղից պատասխանում են, — կոշիկներդ ներքանների վրա
դրի, թե դու ով ես, ու համարձակ ճանապարհ ընկիր։ Յեթե բքա-
խեղդ լինես, գարնանը կգտնենք ու կոշիկներից կիմանանք խեղդվողի
ով լինելը։

Յեվ Գեխտն հենց այնտեղ էլ կոշիկների վրա դրեց. — «յես Գեխտն
եմ»։

Դյուղ բերեցին նրան ձեռքերի վրա։ Ծանր լուծվան մեջ վոտքերի
տակ բարձրաձայն խլիչում էր ձյունը։ Դայերն էլին խիտ շարքով։ Հա-
յացքները յերկմտությամբ ու լարված հարցնում էին միմյանց։

— Ո՞վ է թշնամին։

— Ո՞վ սպանեց Գեխտին։ Ո՞վ։

Յերը Գեխտի դիակը փոխադրում էին քաղաք, վոտքադի հողին
հանձնեն Կոլչակի գնդակահարած պարտիզանների գերեզմանների կող-
քին, հառաչանքով ու գետինը ցնցելով վայր գլորվեցին Նիդինկա գյու-
ղի յեկեղեցու գանգակները։

Ու խորապիվող պղնձի դողանջունը անատոված Գեխտին մատու-
ցած վերջին վոդույնը յեղավ։

Այն որերին Վոլգայի չրջանում կուլակների դեմ մղած պայքարը
միաժամանակ պայքար էր նաև կրոնի դեմ։ Յերը կուլակութունն
զգաց, վոր ինքն ալլես վոտքի տակ հող չունի, բունց կրոնից. խաչը
փոխեց ավինի, իսկ գնդակը, նախքան հրացանի փողից արձակվելը,
խաչակնքում էր։

Վոլգայի չրջանի մեջ և մտնում Պավլովոյի գերմանացիների հան-
րապետութունը։ Պավլովոյի աղգային կաղմը և կրոնական դավա-
նանքները չափազանց խայտաբղետ են։ Կիսից ավելին գերմանացիներ
են, մնացյալները՝ վելիկուսներ, ուկրայնացիներ, բելոուսներ և

այլն։ Այստեղ չափազանց շատ գանազան աղանգներ ու կրոններ կան։
Հիմնականները յերեքն են — կաթոլիկական, լութերական, ու պրավո-
սլավ։ Իսկ նրանց, վորպես «հավելված» — բազմաթիվ մանր ու մեծ ա-
ղանգներ։

Գերմանացիների հանրապետության համարյա յուրաքանչյուր
գյուղ ունի իր կրոնը։

Այդ աղանգները հմտորեն ոգտադրվում են լեռն դատակարգային
թշնամիների կողմից՝ պայքարելու կոլտնտեսացման և կուլակությունը
վորպես դատարար վերացնելու դեմ։

Շվեդ գյուղում Գերմանապետության Մարքսշտայգյան կանտոնում
միակ գյուղն է, ուր փետրվար ամսին կոլտնտեսութուն չկար։

Գյուղում ախրում է «հավատի յեղբայրները» աղանգը, վորը քարո-
զում է հավատարությունն աստծու առաջ։

Մեկը մյուսի հետևից Շվեդ գյուղն էլին մեկնում կուլակցության
կանտոնային կոմիտեի, կանտոնային գործկոմի, կոլտնտեսության ներ-
կայացուցիչները, կամենում էլին կոլտնտեսութուն կազմակերպել։

— Ընկեր չքաղտրներ ու բարակներ, — սկսում էր ղեկուցողը։

Դահլիճում, կարծես մեկի հրամանով, սոսկալի դղրդղուն ու սու-
րց էր բարձրանում։

— Նայն, նայն (վոչ, վոչ)։

— ... Միջակի հետ սերտ միություն կազմելով, մենք պետք է...

վորձում էր աղմուկի մեջ շարունակել ղեկուցողը։

— Նայն, նայն, — աղաղակում էին ավելի ու ավելի բարձրաձայն։

— ... Հաղթենք կուլակությանը, — բարձր նկատում է հեռտորը։

«Կուլակություն» բառը սրայթած ուռձի տպավորություն էր գոր-
ծում։ Բոլորը մոտքի էին թռչում, թափահարում էին ձեռքերը, մո-
ծում լեղնած գոգոգոում էլին և այդ աղաղակների մեջ վորոշակի հնչում
էին.

— Կորեք։

— Մեղանում կուլակներ չկան։

— Զբաղորներ էլ չկան։

— Բորրոս հավատար ենք։ Բորրոս միջակներ ենք։

— Աստծու առաջ բոլորս հավատար ենք։

Աղմուկն անմիջապես դադարում էր ու դահլիճում մարում էր լույ-
սը և մութ անկյունից մի «վոդեռոված» ձայն հանդիսավոր կերպով ար-
տասանում էր։

— Բոլոր մարդիկ յեղբայրներ են։ Մեղ մոտ չկան կուլակներ։

Ու յերգում էր կրոնական մի յերգ։ Նրան ձայնակցում էին բորո-
քը, ծունկի իջնելով ու ձեռքերը «յերկինք» բարձրացրած.

Ո՞, ամենազոր և տերը ղթառատ, նրա աչքերը կապապույտ են,

ինչպես ծաղիկները դրախտի։

Ինչպես անմեղ է միամյա գառնուկը։

Այնպես անմեղ էլ կման քրիստոսի գալակները։

«Տիրոջ կապույտ աչքերի» մասին յերգում էին նաև գյուղխորհրդի
անդամները, իսկ նախագահը ուղում էր նմանվել քրիստոսին։ Իրեն
«միամյա գառնուկ» ձևացնելով, նա տարածում էր թևերը։

— Գուցե իսկապես էլ այդպես է, ընկերներ, գուցե մեղանում կու-
լակներ չկան իսկապես։

— Այդ դեպքում հապա դուք ինչո՞ւ կոյտնտեսութիւն չեք ձեռնում :
Յեկեմ խեղապէս ձեռնառնում բոլորը «հավասար» են, այդ դեպքում դա
կլինի վե՛շ թե կոյտնտեսութիւն, այլ ուղղակի «գրախտ» :

Դրուդիսորհրդի նախագահը լուռ էր :

Առաջնորդը, յերբ կանտոնից յեկածները վերադառնում էին,
առջևում նստած սահնակապանը միտկան փաթաթել էր արտառուտուն
վերաբերի մեջ : Տախտատանում փչում էր սառը քամին :

— Ձեր գլուղում լոյսը՞րն են աղբակս պտտառուտուն կոշիկներով ու
վերաբերկունքով, ինչպէս դու :

— Նայե՛... :

— Յեկեմի մի քանիսը տաք մուշտակներ ու լալ կոշիկներ ունե՞ն :
Այդ ինչո՞ւ չե՞ս աղբակս :

Յահանը կծկվում է սուր քափուց ու կրկնում անգիր տեքստ՝ բա-
ռերը :

— Յեկեմային թագաւորութեան մեջ յես նույնպէս տաք կոշիկներ
կունենաս :

Ընկեր Գեխտը արհեստով անատալում էր, իսկ սրաշտանով-փուլա-
բաժնի վարիչ : Նա ամեն կերպ աշխատում էր բոց անել տեքստերների
խառնաշաղկապներ : Բայց ճարտիկ յեկեղեցականները կարողանում էին
ամեն տեսակ սրաշտանների հարմարվել :

Գերմաներապետութեան մեջ առաջացել էր մի նոր աղանդ—«պարող
յեղարարներ» աղանդ, վորը նպատակ էր դրել համարմանը հաստիպակ
յերիտառարութեանը :

Ընդարձակ սրահ : Գարմին : Ողի :

Սրահի մեջտեղում, ձեռքերը խաչած կրծքին դրած, ծնոտը վերե
դարձած, կանգնած է «մարդարեն» և ղեկավարում է պարերը : Գարմո-
նիստը պոկիլ յե նախդում, իսկ «յեղարար»-ները միմիանց ձեռք բռնած,
պարում են մարդարենի շուրջը, յերգելով ինքնատեսիկ աղոթքներ, վո-
րոնք հայհոյանքների յեն նման :

Տոնակատարութիւնն անցնում է դաղջ ողում, պարերով, սղիով,
վայրի ցոխութեամբ :

«Պարող յեղարար» անմիջապէս կարելի չէ ճանաչել, նրան կարելի չէ
գնել «մարդարենից» մի քառորդ ողիով ու մի կտոր խոզի մսով : «Մար-
դարեն» կհրամայի աղջկան գնալ նրան, ով հարուստ է, ով փող ունի ողի
և նիկերներ գնելու «մարդարենի» համար : և աղջիկը գնում է :

Կինն ընկճված է ու իրաւապաշտի : Կինն այնտեղ իր է :

Ընդարձակ տախտատանով մտադրալ աշխարհից կտրված, այդ գլու-
ղերը կործանվում են քամանիկի աղանդի գոտախնում :

«Պարող յեղարար» անմիջապէս կարելի չէ ճանաչել նրա արտաքինից :
Գունատ, նիհարած դեմք, տեղորոշ փայլող աչքեր, աչքերի տակ կա-
պույտ չրջանակներ, փափա թույլ մարմին՝ դողդոջուն ծնկներով, վոր-
պէս հետևանք վայրի ցոխութեան և չրոժված վեներական հիվանդու-
թիւնների :

Մարդարենի «չբախումը» սորոտարութեան մի վրձնակ է, վոր բա-
ժում է «յեղարարների» վերջին հյուսիսը :

Այդ գլուղերում ծաղկած է կուլակային շահագործութիւնը : Գլու-
ղերը, ճորտացած մի խումբ տղետ, բայց խորամանկ մարդկանց կողմից
փառում են սիֆիլիսի ճանկերում :

Աղանդից հեռացողներին նրանք դատապարտում են «համալսեման
բանագրանքի» : «Բանագրանքի» կյանքն այդ գլուղում և նույնիսկ ամ-
բողջ չրջանում, ուր տարածված է այդ աղանդը, անտանելի չէ դա-
նում : «Բանագրանքի» հալածում են ամեն կերպ : Նեղութեան ժամանակ
նրան փոչ վոր ողնութեան ձեռք չի մէկնի՝ վախենալով, վոր ինչն է
կարող և այդպիսի «համալսեման» բանագրանքի յենթարկել : Մեռա-
ծին չեն թողում :

Ընկեր Գեխտը այդպիսի գլուղում էր մեծացել : Այդ նույն գլուղում
էլ աճել էր Գեխտի անկուլթիւթիւնը ղեկի առաջած և ղեկի կրոնը : Գեխ-
տը հատկացել էր, վորն աղանդները կործանում են գլուղերը, ուստի նա
իր կյանքի նպատակը դարձրեց պաշտարն ընդդէմ կրոնի՝ վորպէս մարդ-
կային ամենամեծ չարիքի :

Ներքինը գլուղում բոլորը հարգում էին Չապային : Նրա խիտ-
րեայտութեան անկեղծութիւնը, սպիներ ունեցող ղեմքի վճռական ար-
տահայտութիւնը, անկեղծ նայող աչքերն ու համառ շինելի գառարկ
գրգռել կոխած թեքը հարգանք էին ներշնչում :

Չապայը կանգնած էր տակաւի վրա, վորքերը լայն բացած, միակ
ձեռքը մէջքին դրած : Քամին խաղում էր նրա շինելի վեշերի հետ :
Կարմիրն էր ասիւն ըրդոտ մորթե փափախի գաղաթը :

Տրիբունայի առաջ, միմիանց մօտ քաշած սեղանների վրա, թեկը
ապրածում ու սուր ծնոտը վերե ցցած, պատկած էր անկեղծան Գեխտը :
Նրա վրա ծածանում էր գոյնը գցած կարմիր դրոշակը, վոր այդ ղեկ-
քի համար ինչեքն էին կոյտնտեսութեան վարչութեան շնորի վրայ
ձողից :

Չապայը շոշափեց կրծքի կարմիր դրոշի չքանախը ու հանեց փա-
փախը :

— Քաղաքացիներ, — պատուեց նա ողը իր սուր ձայնով, — իսկույն
գործի կանցնենք : Խոքը պատկանում է գլուղիսորհրդի նախագահին :

Գլուղիսորհրդի նախագահը առաջացավ արիքունայի մօտ :

— Ընկերներ, մեռով ընկեր Գեխտը : Ո՞ւմ դնողակից ընկալ նա, մեզ
անհայտ է : Բայց վոր դա թշնամու գնդակ է, դա մեզ հայտնի չէ : Գլուղ-
իսորհրդը հանձնարարել է ընկեր Չապային ընտելութիւն կատարել : Դեմ
չե՞ք Չապային :

— Վոչ, — ձայնեց ամբողջ հրապարակը :

Չապայն ուղղվեց :

— Գլուղական կատարածութեան, — շարունակեց գլուղիսորհրդի նա-
խագահը, — լոյսը բնակիչներն են հավաքվել :

— Բոլորը, — պատասխանեցին բազմութեան միջից :

— Անցի գործի, Չապայ, — ասաց գլուղիսորհրդի նախագահը ու մի
կողմը քաշվեց :

— Ձեր թուլամտութեամբ սկսում եմ, քաղաքացիներ, — ձայնը
բարձրացրեց Չապայը : — Կանայք և յերեխաներ, յետև անցեք, չրջապա-
տեցեք տրամադրեանց : Շուտ :

Բազմութիւնը աղմկեց, ալեկոծվեց, հուզվեց: Մի բոսրեյից հրապարակում կանանց և պատանիների ողակը գոտկել էր շրջանում մնացած տղամարդկանց: Բոլոր աչքերը Չապային ելին նայում:

— Տղամարդիկ մի շարք կազմեն, զինվորական ձեռք: Շուտ:

Յեւերկորդ ողակը շրջափակեց առաջինին:

Չապայը ցած թռավ տակառի վրայից ու մտավ տղամարդկանց ողակի մեջ: Անցավ շարքի առջևով, ծակող հայացքով նայելով յուրաքանչյուրի դեմքին և հրաման տվեց.

— Ձեռքերը վեր: Հանել ձեռնոցները:

— Հոտ քաշիւր, — ձայն տվեց նա նախազահին, նրա քթին մոտեցնելով իր չոած մատները:

— Ի՞նչ հոտ է գալիս:

Նախազահը, չլկլված աչքերը ճալապցնելով, հոտոտեց Չապայի ձեռքի ստիւ:

— Ասես աղը դրած վարունդի հոտ լինի... չփոթված ասաց նախազահը:

— Սուր հոտառութիւնն ասեն, — փնթփնթաց Չապայը: — Հապտտուր յես քոնից հոտ առնեմ:

Հոտոտելով նախազահի ձեռքը, Չապայն անցավ մյուսին, յերրորդին և այսպես, քայլ առ քայլ առաջ անցավ շրջանով:

Սուրը լութիւնը շրթայել էր յերկու շրջանն ել: Չապայի ուռնգերը ցնցվում էին: Նա ապարդիւտն կերպով հոտոտում էր յուրաքանչյուրի մատներն ու ավերը: Բոլորն արդեն զլխի ելին ընկել ինչու յե հոտոտում Չապայը, ինչ հոտ է նա փնտրում: Գունատված կուլակի նախկին խանութպանի մոտ Չապայը կանգ առավ:

— Մի դողդողա, աղա:

Վոչ վոչ չծիծաղեց նրա այդ կատակի վրա: Մարդիկ լարված սպասում էին:

Հերթը հասավ բարձրահասակ չեկ կուղմային՝ յեկեղեցու յերեսփոխանի փողոն՝ կուլակ-ձայնագուրկ: Չապայը հոտ քաշեց նրա ձեռքից ու յետ ընկրկեց: Կրկին հոտոտեց, մաքրեց ուռնգները, նորից հոտոտեց ու սուր աչքերը դամեց տղային: Բոլորը քարացան: Տղայի ուսերը ցնցվում էին արագացած շնչառութիւնից:

Յերբ Չապայը թեքվեց ու կրկին անգամ հոտոտեց, տղան այլևս չդիմացավ ու ճչաց, կարծես ուժգին հարվածից, ու գուրջ ձեռքերով բռնելով Չապայի ուսերից, դեն հրեց նրան իրենից:

Չապայը փռվեց ձյան մեջ: Բազմութիւնը ցնցվեց ու խիտ պատի նման առաջ մղվեց: Չապայը բարձրացավ, թափ տվեց ձյունը, նայեց կուղմային ու թափահարեց զլուխը:

Այդպես, տղա, այդպես...

Հիտո բռնեց նրա վզից, ծնկով հրեց դեպի տրիբունան, անկենդան Գեխտի մոտ: Ինքը կանգնեց կողքին:

— Գողարացիներ, հին մարտիկներ, առաջ անցեք ու հոտ քաշեք: Պարտիզանները, նախկին կարմիր բանակայինները խոնջված մոտեցան առկառին:

Կասկած չկար — տղայի ձեռքերից փառողի հոտ էր գալիս:

Չապայը, գուրջ քթածակները քթախոտ լցնելով, պարծեցավ:

— Իմ քիթը... Ով ուզում է թող գնա հրացանին ձեռք տա, չկրակի, չե, միայն ձեռք տա: Են բողեյին կիմանամ ինչի յե ձեռք տվել:

Յերբ բոլոր հոտ քաշողները միաբերան հայտարարեցին, վոր տղայի ձեռքերից փառողի հոտ է գալիս, Չապայը բռնեց տղայի ուսերից ու սեղմեց: Տղան գլուխը թափահարեց, վորքերը դողացին ու թունալորված ձիու նման ընկնելով ծնկներին:

Չապայն ասաց.

— Դե խոտոտվանիւր բորորին:

Կուղմայի գունատ շրթունքները անոգնական չարժւեցին:

— Ի՞նչ յես սպանել:

— Յես... — տարածվեց շունչը գապած հրապարակում Գեխտին սպասողի խոսքը:

Այն ուրվանից ակամա ալլես յերբեք չեն դողանջում Նիդինկա գյուղի պանդակները: Ընկեր Գեխտն իր մահով կնքեց յեկեղեցու ծանր, անհաղին դոները:

Հաշիշի հնգազուրի ոջախը փակվեց: Ընկած Գեխտի դիակի առաջ հրապարակում ձեռքերի ամբողջ անասու բարձրացավ հոգուտ փակելուն:

Արձանագրութիւնը պարզ եր ու համառոտ:

Լսեցին — վորոշեցին.

... Ի փոխումն նախկին վորոշման («սպասել») անմիջապես, 24 ժամվա ընթացքում փակել յեկեղեցին, իջեցնել դանդակներն ու վաճառել Ռուզմեստարադրին: Յեկեղեցում հիմնել ժողովուն:

«Ընկեր Գեխտի անվան»:

Ձանդակները տապալվեցին այն մոմենտին, յերբ Գեխտին տանում էին թաղելու:

Սառած դետինը ցնցվեց ու հառաչեց:

Յեվ այդ ժամանակ Նիդինկա մտավ տրակտորայունը: «25 հաղաքայի» Գրոմովը շտապում էր փոխարինելու ընկած Գեխտին:

Մոտորները գոռում էին: Սգո դրոշակով ծածկված դադաղը կրօզ քահանայի դանդաղ պտույտ գործեց տրակտորայունի չուրջը:

Ձանդակները դողանջումով ընկան ցած:

Վոչ վոչ չեք մտածում այլևս նրանց մասին:

Բոլորը նայում էին մոտեցող տրակտորներին:

ՍՏՈՒԳՈՂԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

1. Ո՞վ էր Գեխտը. ի՞նչպես էր նա դարձել «անասոված»: Բնութագրեցեք Գեխտին:
2. Ո՞վ էր կուղման. ինչո՞ւ յեր ՆԱ. զնդակահարել Գեխտին:
3. Ո՞վ է Չապայը. բնութագրեցեք նրան:
4. Ինչո՞ւ նախկին կուլակը դողաց, յերբ նրա ձեռքերից հոտ քաշեցին:
5. Ինչո՞ւ «Վոլգայի շրջանում կուլակի դեմ մղած պայքար միաժամանակ պայքար է կրնի դեմ» բացատրեցեք:
6. Ինչպե՞ս է ողտադրում դատակարգային թշնամին կրոնը և իշխանութան ու նրա ձեռնարկումների դեմ:
7. Ինչո՞ւ Շվեդ գյուղում կոտնտեսութիւնը չկար. այնտեղ իրո՞ք «համառար էլին բոլորը»:
8. Կրոնն ինչո՞ւ յե «Հալառարութիւնը» վտարել յերկրից և տեղափոխել «յերկինք» ում շահերին է ծառայում այդ:

9. Ի՞նչ նպատակով են հետաքննվում «չեղևիկներ», «ատամած», հատկացուցվածները և վո՞ր դասակարգի կողմից:

10. Ի՞նչ դեմ են ուղղված յեղևիկները «ատամած» ինչպես և կրոնական այլ անհավատություններ:

11. Բնութագրեցե՛ք պարող յեղրայրների՝ աղանդը. ի՞նչ միջոցներով, ի՞նչ նպատակի յե հետամուտ այդ աղանդը:

12. Ուրիշ ի՞նչ չարքներ ե պատճառում կրոնը (ընդհանրական դիտողություններ ձեր մեջ միջավայրից):

13. Ի՞նչ միջոցներով եք կոմուն կրոնի դեմ:

14. Համեմատել այստեղ նկարագրված կյանքը և դասակարգային պայքարը «կոմունիստական» նկարագրածի հետ, նշել նմանություններ և տարբերություններ և բացատրել թե՛ դրանք ինչից են ծագում:

Կ Ր Լ Կ

Հացամթերման լիազոր ընկեր Կուզնեցովը Պաղպորնի գյուղ հասավ յերևութաբան: Կանգ առավ միջակ գյուղացի Ֆիլիպ Յեդորովիչ Կովալ-կաչի մոտ: Կովալի կան խաղաղ բնավորության տեր գյուղացի յեր և միշտ հեռու յեր մնում գյուղում ծագած տարածայնություններից:

Ընկեր Կուզնեցովն այդ նույն օրը գրուց տնեցավ գյուղատնտեսական առևտրականի և կոմյունիստականների հետ: Բոլորը, թե գյուղատնտեսական առևտրականը, թե կոմյունիստականները, շատ դուր յեկան Կուզնեցովին: Նա յեկավ այն յեղրայրության, վոր նրանց հետ միասին հացամթերման ծրագիրը կարելի կլինի իրագործել հնարավորին չափ շուտ և ամբողջ հարյուր տոկոսով:

Մյուս օրը Կուզնեցովն արթնացավ սրահների տրամադրությամբ: Տերահաղիմն տոն էր: Գյուղացիներն այնպես էլին դասավորել իրենց դռները, վորտեսպի այդ օրը ազատ լինելին բոլոր աշխատանքներից ու տոնն սնցկացնելին իրենց նախնի սովորությամբ, այսինքն լավ ուտելին, խմելին ու քեֆ անելին:

Կուզնեցովը վորոշեց ոգտվել տոն օրից և գյուղացիների բնահանուր ժողով դումարել: Նրա տրամադրությունն այնքան բարձր էր, վոր նույնիսկ չմերժեց խմել տանտիրոջ առաջարկած մի բաժակ ողին, վոր պեսպի վիրավորած չլինի նրան, թեև ալքոհոլ չէր սիրում ամենևին:

Կուզնեցովը նախաճաշում էր, յերբ դուռը քաղաքավարի ու համեստ բաղնիցին:

Նա՝ յենթադրելով, վոր դուռը բաղնիցը յերևի վորեւ անհամբեր կոմյունիստական է՝ շտապով կուլ տվեց բերանի պատառն ու դո՛հ ձայն տվեց:

— Մտի՛ր:

Ներս մտան հինգ թե վեց հարի յուրջ տեսրի ու անորոշ տարիքի գյուղացիներ: Կան մի տեսակ դուր ժարդիկ, վորոնց կարելի յե արաքին տեսքից միաժամանակ և յերեսուն և վաթսուն տարեկան համարել:

Կուզնեցովն ուրախ էր իրեն արած այցելության համար, սակայն շատ զարմացավ տեսնելով, թե ինչպես Կովալի կան հապճեպ ու խոնարհ գլուխ տվեց նրան ու շտապով դուռս գնաց տնայտից:

Սակայն առանձին ուշադրություն չդարձրեց դրան ու զարձակ այցելուներին:

— Բարե ձեզ:

— Բարե, — պատասխանեցին գյուղացիները:

Լիազորը վոտքի յեկավ, ձեռք տվեց նրանց առանձին-առանձին ու պատողական նայեց նրանց:

Նրանցից մեկը, — թե ով, Կուզնեցովն այդպես էլ չհիշեց, շատ քա-

ղաքավարի և համեստորեն, միաժամանակ միանգամայն վերջապիւն առաջ.

— Այսոր մենք քեզ աչքելու յենք:

Կուզենցովը, հասկանալի յե, չիտթիւնը նրա աչք հայտարարութիւնն էր, անկարող լինելով միանգամից ըմբռնել գյուղացու ասածի խնամքը:

— Ինչո՞ւ, — զարմացաւ նա:

— Չե՞ր վոր դու յեկել ես մեր հացը վերցնես, — չտալ ու խառնի-խառն ասացին գյուղացիները:

— Վերցնելու յեմ, — հաստատեց Կուզենցովը ատարկութիւն չվերցնող տոնով:

— Ա՛յ, տեսնո՞ւմ ես...

Այդ ժամանակ Կուզենցովի աչքին ընկաւ յեկողները մեջ մի ամենից կարճահասակ և ամենից խորամանկ, թխահեր ու ճղճղան ձայն ունեցող ծերունի:

— Մենք քեզ աչքելու յենք, — կրկին անգամ լրջորեն հայտարարեց թխահեր ծերունու յետե կանգնած չիկահեր, նիւթար ու բարձրահասակ գյուղացին:

— Ինչպե՞ս թե աչքելու յեք, — բարեսրտորեն շարունակեց զարմանք հայտնել յիացորը: — Դուք ուրե՞նք եք:

Յեկողները միաձայն ու ծանրախոհ պատասխանեցին.

— Մենք կուլակներ ենք:

Կուզենցովը չիտթիւն, լսելով իր չխառնութեամբ տարրերնակ պատասխանը: Նա չէր կարող պատկերացնել, վոր մեկն ու մեկը համարձակութիւն ունենա ինքն իրեն կուլակ անվանել:

— Ինչպե՞ս թե կուլակներ:

Յեկողներն անսպասելի կերպով մեկը մյուսին առաջ տալով խոսեցին:

— Շահագործողներ ենք... Բատրակներ ենք պահում...

— Հարուստ ենք, նշանակում ե կուլակ ենք...

— Շատ պարզ — կուլակ ենք:

— Այրելու յենք, աչքելու յենք:

Կուզենցովը սրտանց քրքշաց ուրախ, բարեսիրտ, պատանեկական ծիծաղով, թեպետ և նա տասնչինգ տարեկան հասակից գործարանում աշխատելով, յերբեք անհոգ պատանեկութիւն չէր ունեցել:

— Վա՛յ, ձեր ինչն ասեմ...

Կուլակները խռովելով, չտալ ու միմիայն վտար տրորելով, գուրջ դնացին:

Կուզենցովը ծիծաղով ու բարեկամարար բացատրեց ներս յեկած Կովայրկային, վոր հետաքրքրութեամբ նրան եր նայում:

— Դարդ մի արա... Այսոր պատրաստվում են ինձ ու քեզ աչքելու:

Այս Կուզենցովը դնաց գյուղխորհուրդ:

Կովայրկան չվարած ձեռքերն իրար խփեց: Նա առաւելոյն հարբած եր, բայց անմիջապէս լրջացաւ ու գնդակի պէս դուրս թռաւ սեռայակից:

Կոմյերիտական քարտուղար Գրոմադինը, լսելով Կուզենցովի պատմութիւնը, նույնպէս ժպտաց ու հանգստացրեց նրան:

— Դատարկ բան ե: Յերեւի Յուրչենկոն ու Կարելին են յեղել: Ուղարկութիւն մի դարձրու: Մի ամիս առաջ Կարելին սպանում եր ինձ

սպանել: Յեա վոչ մի ուղարկութիւն չգարձրի: Ժողդատարներ նրան հարյուր մանեթ տուղանեց սպանալիքի համար, դրանից հետո անմիջապէս սուս արեց: Կրկին կամակորում ե հիմարը: Ուղարկութիւն մի դարձրու:

Հետո Կուզենցովը, կոմյերիտականներն ու գյուղխորհուրդի անդամներն անցան իրենց աշխատանքին: Նայեցին գյուղատնտեսական հարկի ցուցակները, ստուգեցին համեմատ հացի անդորրագրերը:

Ժողով գումարել հնարավոր չեղաւ: Գյուղացիների մեծ մասն առավոտվանից հարբած եր: Վորչեցին չքավորների հետ խոսել վաղը, վորից հետո անմիջապէս անցնել հացը շարամասերն չհանձնողներին կայքը ցուցակագրելուն:

Մութն եր արդեն, վոր բաժանվեցին:

Գյուղխորհուրդի մոտ Կուզենցովին սպասում եր խոժոռած ու մտախոհ Կովայրկան: Նա լուռ յիացորին պարզեց մի ձմրթած ու կարծր, գունատ մատիտով գրած թուղթ:

«Յիլիս Յեգորիչ» Բեզ բարի ցանկանալով, խնդրում եմ ընտանիքդ վերցնես ու տանից դուրս գաս: Յերեկոյան քո տունն աչքելու յենք լիադրով հետ միապին: Խղճա քեզ, տանից դուրս դնա՛:

Կուզենցովը կարաց գրութիւնը, մի պահ մտախոհվեց, բայց հիշելով Գրոմադինի խոսքերն առաջ:

— Դատարկ բան ե: Ուղարկութիւն մի դարձրու:

Կովայրկան յետ ընկաւ նրանից: Նա բառեր չէր գտնում, չէր կարողանում բացատրել լիազորին, թե ինչ մեծ վտանգ ե սպրտնակում իր ստաղած թղթի կտորը: Միաժամանակ չէր համարձակվում գանգատվել Կարելինից, վորի մոտ միայն եր առաւելոյն, աղաչելով խղճալ իրեն, իր տնտեսութիւնն ու ընտանիքին:

Գյուղի յերիտասարդութիւնն համարելի եր հնադարյան, արևադարի ուռնիների տակ, վարկային ընկերութեան գրասենյակի մոտ:

Այնտեղ յեկաւ նաև Գրոմադինը:

Աղջիկներն ու տղաները կատակներ ելին անում, յերգում ելին, ծիծաղում: Այդ ժամանակ նրանց մոտեցան հարբած ու բարկութիւնից փոթորկող Կարելինը, Յուրչենկոն, Դուբրովսկին, Պատովը — գյուղի կուլակները:

Նրանք, տեսնելով Գրոմադինին, հարձակվեցին նրա վրա:

— Դու ակտիվիստ ես: Դու խլում ես մեր հացը: Դու քայքայել ես մեզ: Մենք քեզ ցույց կտանք...

— Ավելի լավ ե՛ պատմեցեք, ինչո՞ւ համար ելիք առաւելոյն դնացել լիազորի մոտ, — դարձաւ նրանց Գրոմադինը, մի կողմ քաշվելով:

Կուլակները չելին խաղաղվում:

— Խորհրդային գուռնաքե՛: Հարկերով ճնշել եք: Հացը թալանել եք, — շարունակում ելին բղավել նրանք, ավելի ու ավելի մոտ դնալով Գրոմադինին:

Այդ ժամանակ Գրոմադինը բարկացած վրա տվեց:

— Ղալմաղար թողեք, չան վորդիք: Հերիք ե, ինչքան ձեզ հետ մարդավար խոսեցինք: Վաղը ձեր գատաստանը կանենք: Հուլիս կտանք:

— Բեզ հուլիս կտան, բլիկան աչքեր, գորգոռաց Պատովը:

Կարելինն առաջ հանգիստ:

— Դուք, անտիֆիտներդ, միենույն ե, այս աշխարհում ապրող
չեք:

Մի ժամ չանցած, աշխարհը վարկային բնկերութեան շնորհ: Կրակը
կամաց-կամաց ակնեց ճարճատել: Սշխարհին չոր տախտակները: Բարձ-
րաձայն հեծկտում եյին սրայթող առաջիկները: Գյուղացիները վաղեցին
դեպի աշխարհ տուներ: Դուքերով ջուր եյին ցանում արտոներին: Բերեցին
հրդեհաշիջ տակառը:

Դուքերովակին, Պատուր, վոչ ել Կարելին ու Յուրչենկոն աղբակ
չեյին:

Գյուղացիները հաղթահարում եյին արդեն կրակին:

Հանկարծ հեծկեց հնչեց կանացի մի սուր միայնակ ճիչ:

— Հրդեհ, հրդեհ...

Հեռուն, գյուղի վերջում, կրակի վարդազույն յերկար լեզուներ եյին
դեպի յերկինք բարձրանում:

Գյուղացիները շփոթեցին: Ի՞նչ անել. մնալ այստեղ, թե՞ ողնու-
թյուն հատնել այնտեղ:

Ուրախ ճարճատյունով աշխարհում եր Կովալկայի տունը:

Կովալկան, դեռևս յերեկոյան դուրս հանելով բակից անասուններն
ու ընտանիքը, կանգնել եր փողոցի մեջտեղն ու աղաղակում եր:

Նրա ձայնն անգամ փոխվել եր. միայնակ հնչող կանացի սուր կանչը
Կովալկայի ճիչն եր:

— Հրդեհ, հրդեհ...

Կուզնեցովը, շփոթված, դեռևս չհասկանալով, փոր կուլակներն ի-
րենց ապստնալիքն իրագործել են, դուրս վաղեց տանից:

Հաննելով Կովալկայի մոտ, նա բարկացած բացականչեց:

— Մի բղավիր, հիմար: Հարկատուր ե ջուր բերել: Վո՞րտեղ ե հըր-
դեհաշիջ տակառը: Մարդկանց կանչի ողնութեան:

Կուզնեցովն առաջ վաղեց, բայց անմիջապես փովեց դեպի: Կարե-
լինը, Յուրչենկոն, Պատուր, Դուքերովակին, նրանց փորդիներն ու աղ-
բականները բռնեցին լիազորին, կապկապեցին թևերը արարանով ու քարչ
տվեցին դեպի Կովալկայի աշխարհ տուներ:

Քարչ եյին տալիս ու հարբած բացականչում:

— Դեհ'ք Կրակը: Այրել: Ապանել:

Կուզնեցովին ներս գցեցին ու դուրս փակեցին վրան:

Ուժդին ճայթյունով ցած տապալվեց տանիքը պահող սյունը:

Փողոցով մարդիկ եյին վաղ տալիս: Առջևից վազում եր Գրոմադի-
նը: Կարելինը, յեղանը բարձրացրեց, վրա հասավ Գրոմադինին:

— Ուրի՛ր: Այրի՛ր: Կրակը նետիր, — գորգոտում եյին հարբածները,
հրահրելով Կարելինին:

Կուլակները խիտ չղթալով ողակեցին կոմյերխումիութեան քարտու-
ղարին: Սեղմեցին դեպի կրակը: Հրեցին:

— Ուրի՛ր: Կտոր-կտոր արա:

Կարելինն աղաղակում եր:

— Կոմունիստներին կրակը նետենք: Թող գնան այնտեղ կուլակներ
փնտրեն:

Կուլակները վոչ վաղի թույլ չեյին տալիս մոտենալ աշխարհ տանը:

Կոմյերխումիստները կռվում եյին բրեքով:

Չքայտուր գյուղացիներն ողնում եյին կոմյերխումիստներին:

Հանկարծ կրկին հնչեց Կովալկայի կանացի ճիչը: Նա կանգնած
տեղը վերե ցատկեց, խից Կարելինի ձեռքից յեղանը և աստամների կող-
մով տախտակ իջավ նրա գլխին:

Կարելինն ընկավ:

Կուլակները յետ նահանջեցին:

Կիսաաշխարհ Կուզնեցովին դուրս հանեցին կրակից:

Նրա խանձված, սևացած դեմքը ուռել եր: Կիսափակ աչքերից պղղ-
աոր, ապիտակափուն լորձուներ եր հոսում: Թվում եր, լիազորը ժշպ-
աում ե:

Լուռիցուն:

Ճոնչում ե Կուզնեցովին ու Գրոմադինին հիվանդանոց փոխադրող
սայլը:

Սայլն առաջ չարժեց ու թագվեց դիչերային խալարի գրկում:

Գյուղն արդ գիշեր անհանգիստ քնեց: Շնչում եյին ամուսիններն
անկողնիներում, միմիկանց մոտ եյին հավաքվում հարևանները: Կոմյե-
րխումիստները, կարծես խոսք մեկ արած, հավաքվեցին գյուղխորհուրդ,
խոսում եյին կատարված գեպի մասին:

Մյուս որը լույսը դեռ նոր եր բացվել, փոր հարևանութեան մեջ
ապրող Զվերեր և Մուրաչովը, սայլերը բռնած, դուրս յեկան իրենց
տներից:

Ճաշի մոտ նրանք փերադարձան, գյուղխորհուրդ բերելով եյիլատու-
րից ստացած անդորրագրերը:

— Մեզ յերեսուն ցենտներ եր նշանակված, — ասաց Զվերովը, — մենք
հանձնել ենք ու թանաքում յոթ: Ամբողջ ավելցուկը: Մարուր:

— Իսկ առաջ յերեսուն ել չեյիր ուզում տալ, — հանդիմանեց նրան
գյուղխորհուրդի նախագահ Սեմինը:

— Ի՞նչ անենք, թե չեյին ուզում, — ընդհատեց նրան Զվերեր, —
գուցե յետ յերեկ յակապես ել չեյի ուզում: Իսկ յայտու համոզվեցի ու
տվեցի: Փոքր չեմ, տեսնում եմ, փոր հարկատուր ե ողնել պետութեանը:

— Արդ ի՞նչ պատահեց, — զարմանք հայտնեց Սեմինը, — գյուղացու
մեջ առաջացած փոփոխութեան առթիվ:

— Ի՞նչ պատահեց... բարկացած ընդհատեց նրան Զվերեր: Այն
պատահեց, փոր լիազոր չկա: Լավ մարդ եր, զրա համար ել յետ ուզում
եմ նրան ողնել...

Յերեկոյան գյուղ յեկավ չըջանալին դատարանի սյուսխան: Դպրո-
ցում և գյուղխորհուրդում չըջանալի ժողովներ եյին քուլարել: Շրջա-
նային դատարանի ողնականը գրուցում եր դպրոցում հավաքվածների
հետ:

— Ի՞նչ եր մտածում դուք տեղի ունեցած գեպի մասին, — հարց
տվեց նա գյուղացիներին:

— Հայտնի բան ե, փոչինչ ել չենք մտածում... Բոլորը հարբած
եյին, — փորձեց բոլորի փոխարեն պատասխան տալ Տիմկան Կարելինի
փորդին:

— Սուս արա, — ստույգ նրան Մուրաչովը: — Հարբած եյին, բայց
լավ եյին իմանում իրենց գործը:

— Իմանո՛ւմ էյին, իմանո՛ւմ էյին, —տաքացալ Տիմկան:—Վոչ մեկն էլ չի հիշում իր արածը... Բոլորն էլ խելքները կորցրել էյին:

Սախախ Մուրաչովը բաց չէր թողնում նրա ոճիքը:

— Ասում ես ուրեմն խելքներն կորցրել էյին... Դու ինչ էյիր ասում, —չե՞ս հիշում:

— Ձեմ հիշում:

— Թե ինչ ես արել, այդ ե՞լ չես հիշում:

— Ձեմ հիշում: Ի՞նչ կար վոր:

— Վոչի՛նչ:

— Սաա՛, աաա՛, յես վախեցող չեմ, —կամակորում եր Տիմկան:

— Կասեմ, ինչ կա վոր, —խիտ առաջ Մուրաչովը:—Յես լավ եմ հիշում, ինչպես դու ծեծում էյիր Գրոմադինին ու բացականչում. «Այ քեզ անխի՛, այ քեզ կուկախի՛, այ քեզ մեր ամբարները...»

— Դե՛, դե՛...

Տիմկան չվրթվեց:

Դատախազի ոգնականը խոժոռեց: Խիտ ձախոյ գարձալ Տիմաֆեյին:

— Սաե՛լ ես:

Տիմկան համառորեն թափահարեց գլուխը:

— Ձեմ հիշում:

— Ինչպե՞ս չես հիշում, —բացականչեցին մոտ յեղած կանայք:

— Ո՞վ ե հիշում, —գարձալ դատախազի ոգնականը բոլոր ներկա-ներին:

— Յես եմ հիշում:

— Յես էլ:

— Յես:

Շատ վկաներ դուրս յեկան:

— Թեքեա հարկավոր ե ձերբակալել նրան, —մտախոհ, կարծես ինքն իրեն, առաջ դատախազի ոգնականը, խոժոռ նայելով Տիմկային:

— Իհարկե, պետք ե ձերբակալել, —առաջ այրի Մարթան:

Դյուզդայինները կրկին խոսեցին հացի մասին, խոսեցին Խորհրդային իշխանության, կուլանտոսության, կուլակների, արակտորի մասին:

Զրույցը յերկար տեեց ե հիմնավորապես պարզարանվեցին շատ հարցեր:

Ժողովը վաղեկուց առաջ դատախազի ոգնականը հարց տվեց.

— Այնուամենայնիվ ի՞նչ եք կարծում, ինչպե՞ս վարվել ձեր...

Կուլակների հետ:

Դյուզդայինները լուռ էյին:

Առաջինն անհամարձակ խոսեց Զվերևը:

— Այնպես:

— Ի՞նչպես:

— Շատ պարզ: Ինչ վոր ցանես, այն կհնձես:

— Զժմարիտ ա ասում, —հաստատեց Զվերևի խոսքը Մուրաչովը:— Կուլակները մեզ համար ալիքի վտանգավոր են, քան մենք իրանց հա-մար:

Մուրաչովից հետո խոսեցին նաև մյուսները:

Բանաձև ընդունեցին:

«... Վորովհետեւ թշնամիներին վոչ մի կերպ ուղղել չի կարելի, ուստի պահանջել կուլակությունը վերացնել վերջնականապես...»

Դյուզդը դիմեց հացամթերման պլանի կատարման: Բաժանվեց շըր-ջաններին, սկսվեց սոցմրցում: Շըջանը մրցում եր շըջանի հետ, հարևանը հարևանի հետ:

Այն մարզը, վորի մեջ մտնում ե Պողգորնի գյուղը, յեկան Հեռա-վոր Արևելյան Հատուկ Բանակի ներկայացուցիչները:

Հեռավոր Արևելյան Բանակի մարտիկները կոչ ուղղեցին բոլոր գյու-ղերին.

«... Գտնվելով Խորհրդային Միության Հեռավոր Արևելյան սահ-մաններում ե պաշտարանելով սոցիալիզմ կառուցող մեր յերկիրն ամբողջ աշխարհի կապիտալիստների դիմում հետախուզումներից, —յեղադրա-կան վողջույն ենք ուղարկում մարզի բոլոր աշխատավորության:

«... Հացամթերումը սոցիալիստական շինարարության Ֆրոնտի կարևորագույն բնագավառներից մեկն ե. բայց այդ բնագավառում ամեն ինչ բարենպաստ չե: Մեր թշնամի կուլակները առաջվա նման վնասում են հացամթերման գործին: Նրանք, ոգտվելով չբավոր, բատրակ ու մի-ջակ մասնատների անբախարար ակտիվությունից, քայքայում են մեր աշ-խատանքը, լավ հասկացած լինելով, վոր հացամթերման պլանը ժամա-նակին կատարելը մահ ե բերում կուլակին: Կուլակները մեզ նույնպես նամակներ դրելով, վործում են մեր մեջ ես կասկած սերմանել դեպի Խորհրդային իշխանություն միջոցառումների ճշտությունը, բայց ստա-նում են արժանի հակահարված:

Դիմում ենք Ձեզ, խնդրելով խիտ հակահարված տալ կուլակին...»

Հեռավոր Արևելյան Բանակի մարտիկներին դիմումը աղարկվեց բո-լոր գյուղերը:

Դիմումը կարդացին նաև Պողգորնի գյուղի գեղջկուհիների ժողո-վում:

Առաջինն արձագանգեց այրի Մարթան:

— Կնանիք, ախր իմ վորդին Զինաստանում ե... Բան եմ ասում, այ կնանիք, յեկեք սղեքքին մի նվիր ուղարկենք:

Հաղարավոր գորշ, ցուրտ առավոտների նման մի սովորական առա-վոտ Պողգորնիի կանայք յերեսուն յերկու սալ յերկու հարյուր վաթսուեն վրթ կարտոֆիլ բեռնած, ճանապարհ ընկան դեպի կայարան:—Նվեր տղարկեցին Հեռավոր Արևելյան Հատուկ Բանակին:

Մարտիկներից յերկու հոգի դյուզ յեկան կանանց շնորհակալություն հայտնելու: Հենց այդ օրն ել նամակ ստացվեց նաև առողջացող Գրոմա-դինից: Նամակը բերել եր հարևան «Նոր Ուղի» կուլանտոսության մի անդամ:

Մարտիկները խորհուրդ էյին տալիս դյուզդայիններին կուլանտոսու-թյուն կազմել:

Գրոմադինին էլ իր նամակում խորհուրդ եր տալիս կուլանտոսություն կազմել: Կուլանտոսական էլ նույն խորհուրդն եր տալիս:

Այրի Մարթան քրեց վատ յեղանակներից ու ծերությունից կար-ճրատակած քիթն ու դարձալ հարևանուհիներին.

— Կնանիք, ուժներս կպատի՛ր:

Զվերևը մոտեցավ կարմիր բանակայիններին, չդիտես ինչո՛ւ, հանեց

դիտարկին ու լուռ սեղմեց նրանց ձեռքերը: Մութաշուր դուրս գալիս հանեց հալբլաժնե ժիշկից, ուշադիր նայեց իր հարեան Զվերին, ժպտաց ու սրտասխանեց այրուն:

— Մի վախիր, պառավ, կապտի:

— Միայն Կոմայիլիան չե՞ր ուղում կոլտնտեսություն մտնել: Կորցնելով տունը, նա հույս ուներ նոր տուն չինել, բայց յեթե կոլտնտեսություն մտներ, այլևս տուն չինելու կարելի չկար, դրա համար նա խիստ ջղախանութ էր համադրուղացիների վրա, նրանք համաձայնեցին հասարակայնացնել իրենց ունեցած կայքը: Նա նախանձում էր այն գյուղացիներին, վորոնք դեռ մի առ ժամանակ պիտի տիրանային իրենց տներին:

Կոմայիլիայի վրա ուշադրություն դարձնող չկար:

Բարձրացավ աղմուկ—աղաղակ: Բայց այս անդամվա աղմուկը նման չէր գյուղական սոփորակի աղմուկին: Այս անգամ գյուղացիները բոլորը համամիտ էլին:

— Կոլտնտեսություն...

— Կոլտնտեսություն:

— Կոլտնտեսություն:

«... Պատգործի գյուղի բնակիչները հասարակայնացնում են հողը, շենքերը, գյուղատնտեսական ինվենտարը, խոշոր անասունները և հիմնում են կոլեկտիվ տնտեսություն... Կոլեկտիվ տնտեսություն Հեռավոր Արևելյան Հատուկ Բանակի անվան...»:

ԱՏՈՒԳՈՂԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

1. Տվե՛ք Պաղգորնի գյուղի շերտավորման պատկերը:
2. Տվե՛ք Կուզնեցովի բնութագիրը:
3. Տվե՛ք Կոմայիլիայի բնութագիրը:
4. Ի՞նչ գեր ունեցավ «տերունական տոն» այստեղ նկարագրված իրադարձությունների միջ:
5. Կուլակները պայքարի ի՞նչ միջոցների դիմեցին: Բնորոշ է այդ: Պայքարի էլ ի՞նչ ուրիշ միջոցներ ունեն նրանք: (Բերե՛ք որինակներ նախորդ հոդվածներից):
6. Ի՞նչով պետք է հակահարված տալ կուլակների դավերին (բերե՛ք որինակ նաև նախորդ հոդվածներից):
7. Ի՞նչ հետևանք ունեցավ Կուզնեցովի սպանությունը:
8. Ի՞նչ գերով է հանգեց դալիս այստեղ Կարմիր Բանակը: Ի՞նչով է բնորոշ այդ նրա համար:

«ՌՈՒՇԱՆԻ ՔԱՐԱՓԸ» ՊՈՅԵՄԻՅ

ԽԱՓԱՆՎԱԾ ՀԱՐՍԱՆԻՔ:

— Հա—հա—հա—հա... համատարած կոլեկտիվ...
— Հի—հի—հի—հի... քամատարած կոլեկտիվ...
Մանթրոսի տանն հարսանիք է ևս զվեշեր,
Շրթիկում են իրար թափեր ու շիշեր:
— Համատարած կոլեկտիվ քանդակեց:
— Յերեք հարյուր յերեսունեց... ութսուն վեց:
— Բավոր Մուշեղ, դու ել հասնես մութադիդ,
Լավ դուրս յեկար կոլտնտեսական յերազեց:
— Ոնամի ջան, արա՞ղ ամե՛մ, թե՛ դիմի,—
Չայն է տալիս Սանթրոս աղեն Լաչինին—
Խմենք ախալեր, Մայր Աթոսի սուրբ կենաց,
Կյանքը կարճ է, շատը գնաց, քիչ մնաց:
Բավոր արել, խմելուց յետ մի մնա:
Դե—կուլակի ևս, կուլակի հետ ել դեռ:
Շատ եմ խնդրում մեք կոմսոմոլ Գեվորգին,
Վոր մի յերդով խնամու թաքը դալի:
Գեվորգ կարմիր գլխու թաքը դաղարկեց,
Բարձր հագաց, բովը մաքրեց ու յերազեց:
— Դու կուլակ ևս,—մտի առի ևս,
Թե միջակ ևս—հրեշտակ ևս,
Չքամոր ևս—թաղաթոր ևս,
Կոմսոմոլ ևս—դատաւոր ևս,
Կոմթի՛ժ ևս,—ամեն ինչ ևս,
Կոլտոգնիկ ևս,—ո՞վ հապե՛ք քեզ,
Թղթակից ևս,—բխակից ևս,
Բանակից ևս,—կողմնակից ևս,
Ուսուցիչ ևս—դիմակից ևս:
Հարբած ուստան գայիկեց ուժով նադարին
— Ո՛ւր է հարսը... հարսը... հարսը... թող պարի:
— Հարսը չկա...
— Հարսը գնաց լիկկայան...
— Ի՞նչ... լիկկայան... Սուռ, փեսացուն չիմանա...

Ու ներս մտավ, գոյնը թափ միևնույն:
Սրտից՝ արյուն, յերեսից թույն էր կաթում:
Սարսուռ անցավ հարսանիքի սեղանով,
Միայն մնաց տեր Գալուստի բերանում:
— Դուք քե՛ֆ եք անում, կենաց եք ճառում...
Բայց մեղ քե՛ֆ, պատիվ, կյանք և մնացի:
Ել ինչու համար ապրենք աշխարհում,
Շուտ տվե՛ք գետին, յեկե՛ք գնացե՛ք:
Յերեկ խեցին Ռուշանի քարանին,
Ես որ ել տարան լիբը նշանածիս:
Չաթնանց Բեյբութին տրին խալոտտակ,

Կյանքս, սրտիմա առան, զնաչին,
 Կաղ Երբհոսան Ռուշանայ զյաղեն,
 Կոյսողում կարմիր հարսանիք կանի.
 Ես ի՞նչ եր արիք, այ հեր, այ աղե,
 Կայ մեր նամուսին ու գերդաստանին...
 Հյուսիսն անշարժ ձեն ու ծաղուն չեն հանում...
 Միան ե ստանի տեր Գալուստի բերանում:
 Միայն պատախ մերն է մատում ու լայնո
 Ու խորտակած զորդուն ահով սիրտ առկին:
 Գնաց լիկկայան, կղանա, բայա,
 Գնաց մարտահուն հայրանիք կանչի,
 Դասիկ շորն ել չի հաղել հայա,
 Գնա հեանից, ինամի Լաչին:
 Յես են մարտահու աղղոր թաղեմ.
 Եղ նա յե հարսիս արեյ ինչքահան:
 Սպառիք տեսնեմ, մի տեղ պատահեմ,
 Յես ցույց կտամ մեղ յրդին լիկկայան...
 — Ընկեր Աստղիկ, բնկեր Աստղիկ, գառաղ բայ...
 Ու ներս լնկալ Սրտան՝ տեսն ցնորքած:—
 — Ընկեր Աստղիկ, սիրտ թրով են կիսել...
 Մի նեղեմա... քեզ մոտ մնամ ես գիշեր...
 Ուսուցչուհին շուտ հասկացալ աղջկան:
 Դուրս մտակց: Հրավիրեց նստելու:
 Պատահանից նաչեց, տեսալ մարդ չկա:
 Ու շողողաց ուրախ հուզմունքն աչքերում:
 — Լավ արևը, Արուս, ի՞՞հ հեքսունհի:
 Դե, բայ մի լինի, մի վախենա:
 Նա գիշեր, ցերեկ քեզ ստում եյի:
 Ճեղիք համարձակ անկախ, տնա:
 Դու իզուր թողիք ուսումդ կիսատ.
 Դու իզուր թողիք Ալեքսանին.
 Դու իզուր դատար կուրակի տան դարդ,
 Բանք հասցրիք մինչև հարսանիք:
 — Ախ, ընկեր Աստղիկ, դու չգիտե՞ս վոր
 Գեղջուկ աղջկա մի՞նակն ե հար:
 Դու ի՞նչ կանեցիր, յեթե ամեն որ
 Կերդ անիծեր, հերդ մեշար:
 Զուտ եյին քեզ կոյսող կտանի,
 Ու բաց կթողնի մի ուր հետա:
 Կոյսողում չկա հեր ու բնաանիք,
 Բոլորն իրոր հետ կապրեն հերթով:
 Չեյի հավատում ասա—ասա խոսքերին,
 Վարդում եյի փախչել տանից:
 Նայց մեկ ել կարծես համարում եյի
 Ու փախչում եյի Ալեքսանից
 Յես միշտ ասել եմ Չանթանայ Բեյբութին,
 Բեխենն սրած այդ դախ յեղան:
 Նա չարժի նրա մատի ճկուն լիկին,

Բառասուն Բեյբութ—մեկ Ալեքսան:
 Յես չեյի գնում, ինձ դուռով տարան:
 Անցնելիս տեսա Ալեքսանին:
 Կանգնել եր ախուր դարձցի դռան:
 Ուզում եր տեսա աչքով անի:
 Նաչեցի թաքուն քողի արանքից՝
 Արտասուք տեսա սե աչքերում:
 Հենց եղ բույնից կորցրած հանդիսա՝
 Անկերջ նրան եմ մատարելում:
 Ծուռով կատարած կզան, կտանեն,
 Չեմ ուզում գնալ Չանթանայ տղին...
 Յես թույն կիսեմ... Յես ինձ կտանեն...
 Ողնիք ինձ, ողնիք, ընկեր Աստղիկ:

Կնճիռները մութ ձորերի տես կխամ՝
 Լաչինը լուս, մոռալաղեմ, ներս մտալ:
 Թշվառ աղջիկն ահից գրկեց վարժուհուն:
 Նայում ե հոր ահեղ դեմքին ու գողում:
 — Ես ո՞ւր ես յեկել, աննամուս աղջիկ—
 Ի՞նչ կտրկուտ բերիք ձեր գլխիս վրա.
 Հարսը պատկի սեղանից փախչել՝
 Ու հորը չինի գյուղում մատնադրում...
 Դե, առաջ ընկիր, գնա՛ք, սեներս,
 Ասա գնացի վարժուհուն բերեմ,
 Թե չե՛ ձենը, հա, գյուղում գրնդաց,
 Այ դու դժոխքի վրդից վեր ընկած:
 — Չեմ ուզում, հարկի, չեմ գնա մարդու,
 Ինչու յես գողում, ի՞նչու յես մոռնում:
 — Չենդ, անդամ, եղ մոնց ես ուզում,
 Ո՞վ ե քեզ տվել եղալիս ուսում:
 — Եյ, Լաչին ամին, ձենդ քեզ քաշի,
 Ես քու խնայած ժամանակը չի:
 Չես կարող գոռով աղջիկ տալ մարդու:
 Ի՞նչ իրավունքով ասես մտար դու:
 — Ի՞նչ իրավունքով... այլ չիրդ անդամ,
 Դու ես խելքահան արել աղջկան,
 Ասում ես հայա՝ «Ինչ իրավունքով»...
 Լեզուդ կխորեմ... մաղերդ... հում... քո...
 — Չենդ քեզ քաշի, սառն եմ, ձերուկ,
 Յես չեմ վախում քո փնջոցներից:
 Մեր խորհրդալին ազատ կարգերում
 Դու կի՞ն ես թափում, փնջում ես նորից:
 Հասկանո՞ւմ ես, վոր քեզ թանկ կնոտի՝
 Բախկան ե, վոր դիմեմ դատարան—
 Հո կարիք չունես յերկար հանգստի
 Ես դարձան սրով, դեռ ցանքը չարած:
 Տղին չի սիրում, չի ուզում գնալ
 Ու վոչ հեր, վոչ մեր, վոչ իշխանութուն

Իրավունք չունի նրան մոտենալ,
 Ձուով առ չնրան չսիրած մարդուն:
 Մեկ դու չուղեցիր, չմտար կոխող,—
 Ո՞վ քեզ ստիպեց, փնջաց, սպառնաց:
 Ինչո՞ւ յես ուղղում աղջկադ դիտով,
 Աղջկադ սիրով առևտուր անել:
 Յե՛վ չե՞ս ամաչում՝ մատուց ուղջկադ
 Տալիս ես տարիքն առած մի մարդու:
 Ավելի՛ լավ չե՞, վոր թեկուզ աղքատ,
 Բայց յերթաստարդ լինի փեսացուն:

— Յես աղջիկ չունեմ, վոր տոմ չներին,
 Տանեն արուսից ու պատվից հանեն,
 Տանջեն սրտեկան տառ մարդու ձեռին,
 Իսկ հորը ճնշեն, ձայնադուրկ անեն:
 — Վուչ, Լաչին ամի, իզուր ես ասում.
 Բամբասանքներ են ստից դուրս բնկած:
 Դու յե՞րբ ես տեսել՝ մեկը կոխողում
 Ծուռ աչքով նայի բնկերով կնկան:
 Քեզ Սողոմ ուղեց ձայնադուրկ անել:
 Ձե՞ վոր չհաստատեց Գործկումը, չե՞ վոր
 Հենց մեկը յես եմ, մեկն Արեքտանն է,
 Վոր պայքարում ենք, կովում մինչև որս
 Սողոմի ստոր մուրթ դափերի դեմ:
 Ե՛հ, Լաչին ամի, դու ել լավ դիտես,
 Վոր դուր աղջկադ սիրտը կտրեցիր,
 Ձուր անկեղծ սիրո կայք կտրեցիր:
 Յե՛վ դու ել իզուր կոխող չմտար.
 Ինքդ ծերացած, մենակ ու տկար,
 Տղա ել չունես, վոր ցավդ տանի,
 Տալարդ, պահի, վարուցանքդ անի...

Լաչին ամին, սիրտը լեզի, անհամբեր,
 Ուսուցչուհուն լսեց, լսեց ու ամպեց:
 Ու մի կաթիլ ամպերից վոր գլորվեց,
 Բևեմ-միրուքի թափ անտառում մոլորվեց:
 Նա նայելով լուռ արտասովող աղջկան՝
 Խուլ մտառաց — Այսորվանից տուն չգաս:
 Լսեց նրա հեկեկանքը կցկատուր,
 Նորից փնջաց ու չուռ յեկավ դեպի դուռ:

ՍՏՈՒԳՈՂԱԿԱՆ ՀԱՐՅՆՐ

1. Ո՞վ էր Սանթրոնը. բնութագրեցեք:
2. Ո՞վ էր Լաչին. բնութագրեցեք:
3. Ո՞վ էր Արուսը. ո՞ւմ էր սիրում նա և ինչու էր զնայել ուրիշին:
4. Ինչ տրոփուկայիսներ էլին տարածել կուլաները կոխողի մասին: Ի՞նչ դիտում

Դ Ս Ս X

ՏՈՂԱԴԱՐՉ

Գերականություն

Շատ մեծ գործնական ճշանակություն ունի սովորել բառերը վանկերի բաժանել և իրարից տարբերել լրիվ և կիսավանկ վանկերը: Ինչո՞ւ Հաճախ տողի վերջում բառը լրիվ գրել չի լինում, և հարկավոր է բառի վերջին մասը հետևյալ տողի սկիզբը տանել: Բայց վոր մասը թողնել վերջում և վորը տանել հետևյալ տողի սկիզբը: Ընդունված են միակերպության համար մի շարք կանոններ, վորոնք թե բազմաթիվ են և թե՛ չփոթեցուցիչ, յեթե անուշադիր լինի գրողը: Այստեղ կաշխատենք այնպիսի կանոններին մի քանիսը պարզել, իսկ հետևյալ առաջադրություն մեջ, մյուսները:

§ 1. Դիտենք այս բառերի տողադարձը,—ա-թու, ու-դիլ, ու-տար, ե-լի ա-վաղ ի-մաստ ո-գուտ ա-վերակ ու-բախ ի-բավ ե-զուց ու-բարություն:

Հիշիր. տողի վերջում մի տառ կարելի չէ թողնել, յերբ վորևէ ձայնավոր լրիվ վանկ է բառի սկզբում, իսկ հետևյալ տողը կարելի չէ տանել լրիվ վանկերը՝ սկսած յերկրորդից: Որինակ՝

կառապանություն՝	ավագակալություն՝
կա-ռապանություն	ա-վագակալություն
կառա-պանություն	ավա-լակալություն
կառապա-նություն	ավագա-կալություն
կառապանու-թյուն	ավագակալ-ություն

Հիշիր. բառը տողադարձ անել կարելի չէ վանկը չբաժանելով, այլ լրիվ վանկը գրելով տողի վերջում և հետևյալ տողի սկզբում, ընդ-վարում հետևյալ տողը պետք է կարել մի բաղաձայնով, քանի վոր յերկ-րորդ, յերրորդ և մյուս վանկերը սկսվում են բաղաձայնով (տես վերև):

Ծանոթ.— Բառի մեջ 2 ձայնավոր քովեքով յերբ պատահի, բացառությամբ՝ ձայնավոր տառերով կզբվի հետևյալ տողը տողադարձի դեպքում, որ. ամենա-ազգեցիկ ամենա-առողջ, ամենա-ընդունակ (կարելի չէ գրել ամենաազգեցիկ, ամենաընդունակ են) Գերմանի-այում, Ասի-ական, կամպանի-այից:

§ 2. Դիտենք հետևյալ կիսավանկերի տողադարձը.

ա) Հրդեհ = հըր-դեհ
 Սրբել = սըր-բել
 Բթամիտ = բը-թամիտ
 Թորհրդային = թորհըր-դային
 Խորհրդային = քոր-հըրդային
 Բժշկություն = բը-ժշկություն
 Բժըշկություն = բժըշ-կություն
 Հրաձգություն = հըր-բաձգություն
 հրաձըր-գություն
 հրա-ձըրդություն

2) Գլուխ = գլխ-լուխ
 սրունք = սր-սունք
 խլուրդ = խլ-լուրդ
 քրքումի՛ = քի-քումի
 հրաշք = հր-աշք
 խնդիր = խնդ-իր

4. $u_1 u_2 = u_1 - u_2$
 5. $u_1 u_2 = u_1 - u_2$
 6. $u_1 u_2 = u_1 - u_2$
 7. $u_1 u_2 = u_1 - u_2$
 8. $u_1 u_2 = u_1 - u_2$
 9. $u_1 u_2 = u_1 - u_2$
 10. $u_1 u_2 = u_1 - u_2$

4) ԴԵՐԷ = ԴԵՐ-ԷՐ
 ԺՈՐԾԷ = ԺՈՐ-ԾԷ
 Ժանդաղն = Ժանդա-ղն
 աստղ = աս տրղ
 յեզր = յե-զր
 սանր = սա-նր
 արկղ = ար-կղ

ծանր == ծա-նրր
 մանր == մա-նրր
 անպղ == ան-պրղ
 նոսր == նո-սրր
 տարր == տա-րրր
 անդռր == անդ-ռրր

Ծանոթ.— Նախալանի և (գլուխ, սրունք, մկար) յերբ միացած ե
վորեն բառի վերջից, տողագործի դեպքում գրում են առանց ընդ
լու հետևյալ տողի սկզբում, որ. սեռ-գլուխներ, սեռա-սրունք, ուխտա-
դրուժ, հեռա-նկար: Նույնիսկ գրում են՝ չարա-մտություն, դեր-բեռ-
կան, հրա-ձգություն, ան-խռով, ան-վրդով, բնդ-վզել և այլն:

Լինել բնեբը = Ընկեր հե-րը
 Լմալոտությունը = Ըմբող-նողությունը
 Ընչապրկությունը = Ընչա-պրկությունը
 Ընդդիմությունը = Ընդ-դիմությունը
 Ընտրությունները = Ընտ-րությունները
 Ընթերցանությունը = Ընթեր-ցանությունը
 Ընկույզը = Ընկույզը
 Ընտանիքները = Ընտանիք-ները
 Ընծույտը = Ընծույտը

Մեղսորդք. — Ըն՛ և ըմ՛ խմբով՝ օկտոբր բառերը յեթե միայնում են մի
 քերիչ բառի վերջից, տողագրաբնի դեպքում ըն՛ և ըմ՛ խմբերը դրվում են
 հետևյալ տողի սկզբում առանց բաղաձայնի: Որ. հաս-ընդհատ, հյուր-
 ընկալ գեր-ընտիր, գուգ-ընթաց, ան-ընդունակ, որ-ըստորե, դաս-
 ընկեր, սըր-ընթաց, դյուր-ըմբռնելի և այլն:

Քաղաքներից ու գյուղերից, ստեպներից հետո ու մոտ՝
Յեկեկեյ ելին նրանք նորից հուսալալով և ու հրակոտ...
Բմբոստացած, խելադարված, չտանելով հին հյանքը ել,
Անձիր դառում ալը հալալված՝ նրանք կովի ելին յեկեկեյ:
2. Գտեք և գրեք 5-3 բառ, վրոնք ունեն բառի սկզբում և միջում
վրոն և գրվող «ըն» կիսավանդի, նշելով զձեկով տողագարձը:
3. Գտեք և գրեք 5-5 միավանդի, յերկավանդի, յետավանդի, քառավանդի
և հնգավանդի բառեր, վրոնք տողադարձի համար զձեկներով լրել
նշելով բաժանված լինեն:
4. Գտեք «ի» և «ու» ձայնավորների սղման և «ը» ձայնավորով
խանակման 10-10 օրինակ և գրեք տողադարձի համար զձեկներով
վանդիների բաժանված:
5. Վերջավանդի ը, ըդ, ըն հնչվող կիսավանդով 3-3 բառ գտեք և գրեք
նրանց կիսավանդի տողադարձի զձեկով բաժանված, այսպես՝ ուրեմն

1. Արտասահմանյան հայաժողովի Երևանի հանձնաժողովի կողմից:

ጥ ሊ ከ ሀ ሰ ሀ. ቡ

[illegible][illegible]

49

Հիշիր. մարդկանց անունը, հայրանունը և ազգանունը միշտ գրելովում են գլխատառով:

«Վերին-Ախտա գյուղը գտնվում է Սևանա լճի և Արծնի մեջ տեղը: Յերկարուզու Յերեվանյան գիծը անցնում է Անիի, Սարգարաբատի, Լենինականի, Արբիկի և այլ գյուղերի և քաղաքների մոտով»:

Հիշիր. Կայարանների, գյուղերի, քաղաքների և յերկաթգծերի անունները գրվում են գլխատառով:

«Քիմիական արդյունաբերությամբ Գերմանիան աշխարհում առաջին տեղն է բռնում: Պատգամավորներ յեկել են համագումար մասնակցներ: Մականականների Սեմյոնովկա գյուղը շատ հեռու է Գիլի-ջանից»:

Հիշիր. Յերկերների, շրջանների, նահանգների, գավառների, ավանների անունները գրվում են գլխատառով:

«Յես չեմ տեսել վոչ Հյուսիսային սառուցյալ ովկիանոսը, վոչ Բալթիկ ծովը, վոչ Կարպատյան լեռները և վոչ ել Նիադարայի ջրվեժը»:

«Զանգի գետը Սևանա լճից է սկիզբ առնում: Արաքսը քափվում է հասպից ծովը՝ Ապշերոնյան քերակիցուց հարավ Ազրբեյջանում»:

Հիշիր. ովկիանոսների, ծովերի, լճերի, գետերի, սարերի, աշխարհամասերի, կղզիների, նեղուցների անունները գրվում են գլխատառով:

«Ամենքս գիտենք, վար «Արարատ» գործարանը Յերևանումն է գտնվում և Հոկտեմբերյան հեղափոխության տունին նրա ներկայացուցիչը մայրաքաղաքի Կարմիր Հրապարակում մատ ասաց»:

Հիշիր. տոների, հիմնարկների, ձեռնարկության անունները գլխատառով են սկսվում:

Տեղյումն ստանում է «Մանկալ» և «Գրական Դիրքերում»: Իմ շանանունը «Բերե» յե: «Պրավդա» ողանավի կառուցման փոնդը դեռ չի լրացել:

Հիշիր. Լրագրի, ամսագրի, զրբի և կենդանիների անունները գլխատառով են գրում:

Ծանոթ. — 1. Գրբի, լրագրի, ամսագրի, հիմնարկի, ծովային և ուղային նավերի անունները չակերտի մեջ են դնում, վորպեսզի բառացի չհասկանանք:

2. Ժողովուրդների (ուռն, Ֆրանս, գերման, քուրդ, վրացի) անունները գրվում են հասարակ տառով: Նույնպես՝ ամիսների (Հունվար, փետրվար) շաբաթվա օրերի (յերկուշաբթի, յերեքշաբթի):

Հիշիր. Մարդկանց և կենդանիների, յերկրների, քաղաքների ծովերի, գետերի, սարերի, նահանգների, գավառների, գյուղերի, կայարանների, լրագրերի և այլն անունները կոչվում են քերականական տերմինով հատուկ անուն: Հատուկ անունները միշտ գլխատառով են սկսվում:

Ծանոթ. — Միութենական հանրապետությունների և կետրոնական պետական հիմնարկների կարծ կոչումները գրվում են միշտ գլխատառով: ՌՍՖՍՀ, ՌԻՍՖՍՀ, ԲՍՖՍՀ, ՀԿԳՀ, ՀԿԿ (Բ) ԿԿ և այլն:

Վարժույթյուններ: Հետևյալ հարցերին գրավոր պատասխանք լրիվ ապակես: «Վո՞րտեղ եք դուք ծառայում»: «Յես ծառայում եմ «Դինամո» գործարանում:

1. Վո՞ր գետերն են թափվում Սև ծովը:
2. Ձեր տեղիումն (կամ խրճիթ-ընթերցարանը, կլուբը, ինքներդ) ի՞նչ լրագիր և ամսագրեր է ստանում:
3. Դուք վո՞ր քաղաքներումն եք յեղել:

Վո՞ր շրջանում կամ նահանգում եք դուք ապրում:

Ինչպե՞ս է կոչվում այն յերկաթուղին (կամ գործարանը, կլուբարբիկան, ուր դուք եք աշխատում:

Դուք Յևրոպայում ինչ պետությունների գիտեք:

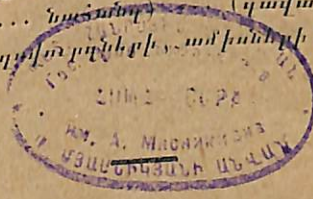
Գրեք Անդրկովկասյան Ֆեդերատիվ հանրապետությունների և ինքնավար շրջանների անունները, կրճատ, տառերով:

5-5 խոսք գրեք ամեն մեկում 2-2 հատուկ անուն (տոների մարդու, Կնիք, ազգանուն, սար, կայարան, ծով, պետականք):

ՍՏՈՒԳՈՂԱԳՈՆ ՀԱՐՅԵՐ № 3

Արտագրեք հետևյալ խոսքերը և գրեք կետերի տեղ հատուկ տերմիններ: Դեպի ... ծովը դնալիս անցնում ենք... քաղաքներով: Յես երբ... Դեպի ... ծովը գնալիս անցնում ենք... ամսագրերին: Նավահանգիստ մտրդ եմ... լրագրերի և... ամսագրերին: Նավահանգիստ անեց... նավը (չողենավը և այլն): Իմ պերիպատական պատկերին մասնակցում էյին հետևյալ յերկիրները... Իմ ծնողներն ապրում են... (դուրյ), ... նահանգ... (գավառ)...

5 խոսք գրեք ժողովուրդների, ամիսների և շաբաթվա օրերի անունով:

Արագրեցին Գ. Հակոբյան յիվ ՈՍ. Գաարչյան

Հանձնված է արտագրության 26 մարտի 1932 թ. Ստ. Ծ. Բ. Ստորագրված է ապագրելու 20 ապրիլի 1932 թ.

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0238761

